

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

_____ О. П. Степанов

«_____» _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 056 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «Діяльність МВФ та МБРР в Україні»

Виконавець: Шмиріна Анастасія Олегівна, група МЕ-401

(підпис виконавця)

Керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних
економічних відносин і бізнесу ФМВ НАУ

Ричка Марина Анатоліївна

(підпис керівника)

Нормоконтролер: Набок Інна Іванівна

(підпис нормоконтролера)

Київ - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ МВФ ТА МБРР В УКРАЇНІ

1.1 Теоритичні аспекти формування кредитної політики МВФ та МБРР стосовно України

1.2 Етапи співробітництва України з МВФ в межах кредитних програм

1.3 Галузева структура кредитного портфелю проектів МБРР

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА СВІТОВОГО БАНКУ

2.1 Дослідження програм Міжнародного банку реконструкції та розвитку в Україні.

2.2 Стан реконструкції та розвитку в Україні

2.3 Оцінка програм Міжнародного валютного фонду в Україні

РОЗДІЛ III

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

3.1 Досвід співпраці України та Світового банку

3.2 Перспективи подальшої діяльності МБРР та МВФ в Україні.

3.3 Поліпшення інвестиційного клімату в Україні

ВИСНОВКИ

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасної глобалізації національна економіка будь якої країни повинна бути більш відкритою та активізувати свої зовнішньоекономічні відносини. Україна не є виключенням, уряд країни реалізовує інтеграцію у світовий економічний простір. Одним із ключових моментів у інтеграційному напрямі є вибудовування та формування співпраці з міжнародними організаціями у різних сферах діяльності, зокрема з фінансовими, адже вони відіграють важливу роль у формуванні як і в цілому світової економіки, так і в підвищенні розвитку окремих країн світу. Тому питання співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями є актуальним, а його дослідження має значний практичний і науковий інтерес. Співпраця з такими організаціями як МВФ та МБРР забезпечує стабілізацію в українській фінансовій системі, запровадження та проведення структурних реформ, створення міцного підґрунтя для сталого економічного зростання та активно стримує негативні економічні процеси, які сформувалися на тлі політичної нестабільності у світі та фінансово-економічних криз.

Головним напрямом діяльності Міжнародного валютного фонду в кінці ХХ ст. була направленість на сприяння демонтажу форми адміністративно – командної системи управління економіки в постсоціалістичних країнах і її перехід до ринкової системи відносин та інтеграційний процес країн у світову економіку. Особливістю співпраці МВФ та України був перехід функцій фонду від джерела отримання кредитів до гаранта зовнішньої спроможності країн. Авторами, які досліджували процес переходу постсоціалістичної трансформації та діяльність валютно – кредитних організацій, були С. Фішер, Ф. Вінцена, Р. Кампбелла, Т. Едісон, А. Брадсма та ін. Щодо вітчизняних дослідників – економістів, то О. Мозговий, А. Рум'янцев, І. Майборода, В. Сіденко, В. Андрійчук, В. Степаненко також в своїх роботах висвітлювали проблеми світових валютно – фінансових відносин. Разом з аналізом світової валютно – фінансової системи і кредитної політики МВФ і

Світового банку висвітлювали проблеми постсоціалістичних держав в фінансовій політиці учені – економісти Росії, В. Архіпова, О. Алмазова, Г. Трофімова, І. Труніна та інші.

Суперечка щодо потреби в кредитуванні економіки України фінансовими міжнародними організаціями ведеться багатьма українськими політиками та економістами. Також виникає питання актуальності та ефективності використання позик від міжнародних банків для української економіки. Отже, чітке розуміння того, як працює механізм діяльності міжнародних валютно – фінансових організацій, змін, які відбуваються та розуміння основного вектору функціонування таких організацій дає Україні нові можливості для взаємодії та вигідної співпраці з такими установами.

Метою дослідження є вивчення функціонування міжнародних фінансових установ в сфері кредитування по відношенню до України для моніторингу сучасного стану кредитного сектору та прогнозування подальших перспектив розвитку співпраці з МВФ та МБРР.

В ході визначення мети дослідження можна сформулювати **основні завдання**:

- визначити основні аспекти формування кредитної політики МВФ та МБРР стосовно України;
- структурувати галузі діяльності кредитного портфелю Міжнародного банку реконструкції та розвитку;
- оцінити стан реконструкції та розвитку в Україні;
- оцінити масштаби та результативність програм Міжнародного валютного фонду в Україні;
- дослідити проблеми та перспективи подальшої співпраці України з МВФ та МБРР.

Об'єктом дослідження даної роботи є діяльність Міжнародного валютного фонду та Міжнародного банку реконструкції та розвитку по відношенню до України.

Предметом дослідження є особливості співпраці України так міжнародних кредитних установ, на прикладі МВФ та МБРР.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження роботи становить інформаційна база кредитного сектору України. В першому розділі роботи розкривається зміст та основи функціонування діяльності міжнародних фінансових кредитних установ стосовно України. Періодизація кредитування за допомогою алгоритмізації дає змогу побачити цілісну картину становлення відносин між Україною та міжнародними кредитними організаціями. Також використовується структурно системний підхід та поєднання аналізу і синтезу. Другий розділ роботи аналітичний, в ньому досліджуються та аналізуються показники та динаміка сучасного кредитного сектору України та вплив міжнародних організацій на його структуру. Емпіричні методи дослідження дозволили зібрати конкретні факти і на їх основі зробити якісне порівняння та точне вимірювання ефективності надання кредитів. В завершальному третьому розділі використовувалися методи синтезу та порівняння, які утворюють ефект дедукції і організують перехід від загальних явищ до конкретних. Аналогія підводить логічного завершення на основі якого можна робити передбачення та аналітичні висновки.

Теоретичну основу роботи складають наукові економічні дослідження зарубіжних та відчизняних економістів, учених. Для написання роботи використовувалися дані наступних джерел: Державна служба статистики України, Національний банк України, Нацкомфінпослуг, дані Міністерства фінансів України, статистична інформація Європейського банку реконструкції та розвитку, річні звіти МВФ та МБРР, національні та міжнародні статистичні агенства.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, з трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. В роботі розміщено 5 таблиць, 10 рисунків та 4 додатки. Список використаних джерел включає 44 найменування на чотирьох сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ МВФ ТА МБРР В УКРАЇНІ

1.1 Теоретичні аспекти формування кредитної політики МВФ та МБРР стосовно України

В умовах посилення впливу глобалізаційних процесів міжнародна конкурентоспроможність національної економічної системи значною мірою визначається її здатністю ефективно інтегрувати потенціал міжнародного співробітництва держави та приватного бізнесу, залучати іноземні й вітчизняні інвестиційні ресурси [13, с.49]. Сьогодні, коли Україна перебуває в умовах неоголошеної російсько-української війни, її економічна діяльність неможлива без використання іноземного капіталу. Недостатність внутрішніх ресурсів для національної економіки потребує тісної співпраці з міжнародними фінансовими інституціями. Їх залучення до фінансування програм економічного зростання України та оновлення її виробничої інфраструктури зумовлює доцільність розвитку системи бюджетного планування та підвищення ефективності бюджетних видатків.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку був заснований одночасно з Міжнародним валютним фондом за рішенням валютно-фінансової конференції ООН, що відбулася в липні 1944 р. у м. Бреттон-Вудсі (штат Нью-Хемпшир, США), свою діяльність розпочав 25 червня 1946 року [5, с.44]. МБРР, це міждержавна інвестиційна установа; його основною функцією є довгострокове кредитування. На основі угоди з ООН банк має статус спеціалізованої установи системи ООН. Мета діяльності МБРР - сприяння економічному прогресу на користь найбільш вразливих верств населення в країнах, які розвиваються, і фінансування інвестицій, які сприятимуть економічному зростанню.

Статутом МБРР були визначені основні принципи його роботи:

- надання зовнішніх позик тільки на продуктивні цілі і з урахуванням

здатності погашення заборгованості в майбутньому, стимулювання економічного зростання країн - позичальників, що розвиваються.

Процентна ставка, що стягується МБРР при наданні позик, пов'язана з вартістю отримання коштів на ринках капіталу і може змінюватися кожні шість місяців. Позики МБРР, як правило, надаються на термін 15-20 років [5, с.49].

Основними цілями діяльності МБРР, якими він керується при прийнятті рішень, є:

- допомога в реконструкції і розвитку території країн-членів шляхом сприяння інвестуванню капіталу на продуктивні цілі, включаючи відновлення економіки, зруйнованої або постраждалої в результаті війни, реконверсії виробничих потужностей для мирних потреб, а також стимулювання розвитку виробничих потужностей і ресурсів менш розвинених країн [15, с.51];

- сприяння в залученні приватних іноземних інвестицій шляхом надання гарантій по позиках і інших капіталовкладеннях приватних інвесторів або участь в них; у разі неможливості залучення приватного капіталу на розумних умовах - доповнення приватних інвестицій шляхом надання на відповідних умовах фінансування на продуктивні цілі з власного капіталу, за рахунок залучених ним коштів та інших наявних у його розпорядженні ресурсів;

- сприяння довгостроковому збалансованому розвитку міжнародної торгівлі і підтримання рівноваги платіжних балансів шляхом стимулювання міжнародних інвестицій для розвитку виробничих ресурсів країн-членів і, тим самим, сприяння в підвищенні продуктивності, життєвого рівня та поліпшення умов праці на їх територіях;

- організація наданих їм позик або гарантованих їм у зв'язку з міжнародними позиками з інших каналів, таким чином щоб забезпечити першочерговість реалізації найбільш корисних і невідкладних проектів, незалежно від їхніх масштабів.

- проведення операцій з належним урахуванням впливу міжнародних інвестицій на умови ведення бізнесу на територіях країн-членів, а також сприяння у перші повоєнні роки в плавному переході від військової економіки до економіки

мирного часу [15, с.52].

Лише країни – члени МВФ є члени МБРР. Членство в МБРР відкрито для інших членів МВФ в строки і на умовах, що встановлюються МБРР. Статутний капітал МБРР складається із підписки держав-учасниць на його акції. Розмір підписки на акції встановлюється відповідно до економічного потенціалу країни. Підписка на акції МБРР регулюється за такими принципами [4, с.61].

Кожна країна - член підписується на частину акціонерного капіталу МБРР. Мінімальна кількість акцій встановлюється МБРР шляхом резервування достатньої частини свого акціонерного капіталу для підписки країн-членів. МБРР встановлює правила, які визначають умови, на яких країни-члени можуть підписатися на акціонерний капітал Банку в доповнення до своєї мінімальної підписки [4, с.61].

У разі збільшення уставного капіталу МБРР, кожна країна - член отримує можливість підписатися на встановлених Банком умовах на таку долю збільшення акціонерного капіталу, яка дорівнює долі вже наявних у неї акцій в загальному акціонерному капіталі Банку. Однак, жодна з країн-членів не може примушуватися до підписки на будь-яку частину збільшеного капіталу. Сума підписки поділяється на дві частини: а) оплачена (за статутом — до 20%) і б) неоплачена, яку банк може вимагати в разі виникнення такої потреби. Акції не можуть бути предметом застави або підлягати будь-якому іншому обтяженню і можуть передаватись тільки МБРР.

Будь - яка країна - член, яка втратила членство в Міжнародному валютному фонді, через три місяці автоматично перестає бути членом МБРР, якщо тільки Банк не прийме рішення дозволити їй залишитись його членом (три чверті голосів від загальної кількості голосів). Всі країни-члени здійснюють відносини з МБРР виключно через свої міністерства фінансів, центральні банки, стабілізаційні фонди та інші аналогічні фінансові установ [4, с.62].

До основних документів МБРР, які регулюють здійснення інвестиційних проектів цієї МФО в Україні, відносять [12, с.49]:

- Статті угоди Міжнародного банку реконструкції та розвитку (Статут МБРР);
- Загальні умови надання позик від 12 березня 2012 року (надалі – Загальні умови позик МБРР);

- Довідник з процедур витрачання коштів позик Світового банку (надалі - Довідник з процедур витрачання коштів МБРР);

- Посібник з відбору та найму консультантів позичальниками Світового банку (надалі - Посібник МБРР з відбору консультантів) [12, с.49].

Статут МБРР є головним документом цієї міжнародної фінансової організації, оформленим у вигляді міжнародної угоди. Відповідно, кожна країна, що вступає до МБРР, стає членом цієї угоди та на неї поширюються всі її положення. Статут МБРР регулює відносини, які пов'язані із статусом МБРР, членством у цій МФО та її капіталом та операціями, які здійснює МБРР, організаційним устроєм та управлінням МБРР [14, с.52].

Відповідно до Статуту Міжнародний банк реконструкції та розвитку може гарантувати запозичення, брати в них участь або надавати позики будь-якій країні-члену, або будь-якому її політичному підрозділу, комерційному, промислового або сільськогосподарському підприємству, які розташовані на території країни-члена при наявності наступних умов [16, с.53]:

- у випадку, коли країна-член на території якої реалізується проект сама не виступає позичальником, то ця країна-член або центральний банк чи будь-яка подібна установа країни-члена, прийнятна для МБРР, повністю гарантує повернення основної суми позики, а також виплату відсотків та інших виплат за позикою;

- у разі впевненості МБРР, що при діючій ринковій ситуації, позичальник не в змозі отримати позику іншим шляхом та на умовах, які на думку Банку є прийнятними;

- коли відповідний комітет, після детального вивчення наданої пропозиції щодо підготовки проекту представив письмову доповідь щодо схвалення даного проекту. Банк створює комітети, завданням яких є представлення доповідей по позиках. До складу кожного комітету входить експерт, відібраний керуючим, який представляє країну-члена, на території якої впроваджується проект, а також один або декілька технічних співробітників Банку [16, с.53];

- коли МБРР вирішить, що відсоткова ставка та інші платежі є прийнятними,

і така ставка, платежі і строки погашення основної суми позики відповідають проекту;

- при наданні або гарантуванні запозичення МБРР приділяє увагу спроможності позичальника або гаранта у разі, якщо позичальник не є країною-членом, виконати свої обов'язки по позиці; при цьому Банк повинен діяти обачливо, як в інтересах конкретної країни-члена, на території якої впроваджується проект, так і в інтересах всіх країн-членів в цілому;

- при гарантуванні позик, що надаються іншими інвесторами, Банк отримує за свій ризик відповідну компенсацію;

- позики, що надаються або гарантуються МБРР спрямовані, за виключенням особливих випадків, на реалізацію конкретних проектів реконструкції та розвитку [16, с.54].

Загальна сума зобов'язань по гарантіям, участі у наданні позик і прямим позикам, що надаються МБРР, не може бути збільшена, якщо в цього загальна сума перевищить сто відсотків суми незадіяного підписаного капіталу, резервів та прибутку МБРР. Кошти позик повинні використовуватись виключно за цільовим призначенням. При цьому особлива увага приділяється Банком питанням економічного характеру та ефективності використання [13, с.47].

Організаційна структура МБРР:

- Рада керуючих;
- Директорат;
- Комітет з розвитку;
- Президент [13, с.47].

Рада керуючих - вищий орган МБРР. Вона складається з призначених країнами - членами управлінців. Звичайно це міністри фінансів або президенти центральних банків країн. Строк повноважень керуючого – 5 років, але можливе повторне призначення. Рада збирається раз на рік для обговорення кардинальних питань політики банку. При голосуванні в Раді всі голоси країни залежать від її частки в капіталі банку. Понад 40% голосів належать вкупі державам "Великої Сімки".

Директорат складається з 24 директорів - виконавців, які обираються на два роки. З них 5 призначаються п'ятьма членами МБРР – США, Японією, Німеччиною, Великою Британією, Францією; решта обирається з урахуванням належності до певної групи країн. Директори забезпечують здійснення поточної діяльності банку.

Комітет з розвитку - спільний орган Світового банку й МВФ. Він в своєму складі має 24 члени і являє собою політичний форум для завчасного обговорення найважливіших проблем в сфері економічного розвитку. Здійснює дослідження й виконує аналіз середньо-строкових і довгострокових перспектив розвитку економіки країн, що розвиваються, розробляє відповідні рекомендації щодо розподілу ресурсів банку.

Президент обирається строком на 5 років. Він не може бути ні керуючим, ні директором. Президент здійснює адміністративні функції й контролює поточні справи банку. Основний вид діяльності МБРР спрямований на зменшення бідності й забезпечення стійкого розвитку країн з середнім рівнем доходу і кредитоспроможних бідних країн [6, с.61].

МБРР, маючи високий кредитний рейтинг, залучає ресурси на міжнародному фінансовому ринку під низький відсоток та випускає облігації більш ніж в 40 різних валютах, а потім надає їх позичальникам на вигідних для них умовах. Прибуток від таких позик покриває операційні витрати Світового банку, потрапляє в резерви для зміцнення балансу, забезпечує щорічне передавання ресурсів до МАР і забезпечує фінансову стабільність МБРР вже впродовж багатьох років. МБРР засновано у 1944 р., щоб допомогти відновити Європу після Другої світової війни. Окрім вищезазначених, джерелами фінансування діяльності МБРР також є внески країн-членів організації, прибуток від інвестицій, і, звичайно, суми погашення відсотків за кредитами країнами- позичальниками [6, с.61].

МБРР надає доступ до великих обсягів капіталу на пільгових умовах через казначейство Світового банку. Крім того, терміни погашення є тривалішими (15–20 років), а умови – привабливішими та стійкішими, ніж ті, що зазвичай пропонуються на ринку.

Зокрема, МБРР:

- надає річний пільговий період до початку погашення основної суми боргу;
- підтримує довгострокові проекти соціального розвитку, які відмовились фінансувати інші кредитори;
- надає фінансову підтримку бідним країнам у кризові періоди на необтяжливих для них умовах;
- створює сприятливий інвестиційний клімат, стимулюючи приплив іноземного капіталу;
- сприяє підвищенню добробуту бідних верств населення у всіх країнах субсидюванням з чистого доходу;
- використовує різні фінансові важелі та інструменти для здійснення відповідних реформ задля боротьби з бідністю [16, с.59].

Група Світового банку співпрацює з країнами із середнім рівнем доходу, які є одночасно його клієнтами, акціонерами і важливими гравцями на світовій арені. У міру розвитку цієї співпраці МБРР пропонує урядам національного і субнаціонального рівня інноваційні фінансові рішення, включаючи фінансові послуги (позики, гарантії та продукти управління ризиками), а також аналітичні та консультативні послуги (в тому числі на платній основі) [16, с.61].

МБРР фінансує проекти у всіх секторах і надає технічну допомогу та експертну підтримку на різних стадіях проектів. Фінансові продукти і послуги МБРР допомагають країнам підвищувати стійкість до шоків, полегшуючи їм доступ до продуктів, пом'якшують негативний вплив стихійних лих, погодних катаклізмів, а також коливань валютних курсів, процентних ставок і цін на сировинні товари.

На відміну від комерційного кредитування, фінансування МБРР задовольняє потреби країн - кредиторів не тільки в необхідних їм засобах, але і служить каналом передачі накопиченого міжнародного досвіду і знань, а також технічної допомоги. Консультативні послуги в області державного боргу та управління активами допомагають урядам, державним установам та організаціям, які займаються питаннями розвитку, зміцнювати інституційний потенціал, необхідний для збереження і нарощування фінансових ресурсів. МБРР підтримує зусилля урядів не

тільки в області вдосконалення управління державними фінансами, але і в сфері поліпшення інвестиційного клімату, усунення недоліків в сфері надання послуг і прийняття інших соціально-економічних та інституційних заходів.

МБРР залучає основну частину своїх фінансових ресурсів на світових ринках капіталу, учасники яких його називають просто Світовим банком. Схожий спосіб фінансування своєї діяльності посприяв тому аби МБРР міг надати з 1946 року більше 500 млрд. дол. США у вигляді позик для скорочення бідності в усьому світі, тоді як його акціонери (країни-члени) внесли в його капітал приблизно 14 млрд. дол. США [11, с.45]. МБРР отримує щорічний дохід за рахунок прибутку на власний капітал і не великій маржі за наданими позиками, що дозволяє організації покривати свої операційні витрати, поповнювати резерви з метою зміцнення фінансового потенціалу, а також забезпечувати щорічне відрахування коштів до бюджету МАР - фонду допомоги бідним країнам [11, с.46].

Отже, МБРР був привласнений кредитний рейтинг «ААА», який він зберігає з 1959 року. Настільки високий рейтинг дозволяє організації залучати кошти за низькою вартістю і пропонувати їх країнам, що розвиваються із середнім рівнем доходу на більш вигідних умовах - в більшому обсязі, з довшими термінами погашення і на більш стійкій основі, ніж кошти, доступні на фінансових ринках.

Сьогодні майже не залишилося країн, які не є членами МВФ (станом на 2020 рік ними є 189 держав). У 1992 році Україна долучилась до Фонду, який має велике значення для економічного розвитку та інтеграції у світове господарство будь-якої молоді держави. Так, згідно зі згодою МВФ та Групи Світового банку, Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» від 24 червня 1992 року № 2402-ХІІ, відповідно до якого на Міністерство фінансів України (Мінфін) покладається здійснення всіх фінансових операцій між Україною та міжнародними фінансовими організаціями (МФО).

Україна виступає як позичальник, Національний банк України (НБУ) - як банк

- держатель коштів МФО, які здійснюють фінансування в межах України. В разі потреби Мінфін або НБУ надають інструкції, що необхідні для виконання зобов'язань України. Крім того, НБУ є розпорядником кредитів, отриманих від МВФ, а погашення та обслуговування наданих кредитів здійснюється його коштом [14, с.36].

Організаційна схема для отримання позики Україною від МВФ не відрізняється від інших країн-членів. Цей процес складається з наступних двох етапів [2, с.26]:

1. Країна надсилає запит стосовно бажання отримати фінансову допомогу, але перед формальним зверненням країна зобов'язана провести консультації зі співробітниками Фонду, що включають оцінювання стану економічної та фінансової ситуації, обсягу необхідної допомоги та умов щодо її надання;
2. Лише після перемовин з Фондом між МВФ та країною-позичальником підписується Меморандум про фінансову та економічну політику, який окреслює цілі та комплекс макроекономічних і структурних трансформацій, що уряд країни-позичальника зобов'язується здійснити для отримання кредиту; згодом співробітники Фонду від імені країни позичальника надають до Виконавчої ради МВФ Листа про наміри, де шляхом голосування вирішується питання про те, чи надавати фінансову допомогу країні [2, с.26].

Зазвичай позика МВФ у межах програми фінансування надається частинами, тобто траншами, що посилює контроль за використанням коштів та аналізом економічної ситуації у країні-позичальниці. Кредитування України Фондом також завжди починалося з укладання такого Меморандуму, що є початковим етапом реалізації та організації активного співробітництва.

Таким чином, Міністерство фінансів України є відповідальним за підготовку до підписання Листів про наміри, забезпечення отримання траншів від Фонду, а також після затвердження Виконавчою радою МВФ відповідного Механізму (Програми) для України, розроблення проектів угод між Кабінетом Міністрів України (КМУ) та НБУ щодо забезпечення фінансовими інструментами, погашення та обслуговування траншів за відповідною програмою, які надійшли Уряду України від Фонду, а також здійснення моніторингу виконання програми та фінансової політики забезпечило зосередження функцій управління державними коштами, формування єдиної

політики у сфері державних фінансів, системного підходу до управління державними ресурсами та дієвого контролю щодо заборгованості в країні та виконання Державного бюджету України в межах одного міністерства, а саме Міністерство фінансів України [19].

Запозичення, які здійснюються Україною від МФО, відповідно до вимог Бюджетного кодексу, затверджуються Законом «Про Державний бюджет України» та спрямовуються на реалізацію інвестиційних і системних проектів згідно з їх цільовим призначенням. Статтею 16 Бюджетного кодексу України встановлено, що право на здійснення внутрішніх та зовнішніх запозичень належить державі в особі Міністра фінансів за дорученням КМУ, а статтею 15 затверджується, що Мінфін має право вибирати кредитора, вид позики та валюту запозичення [4, с.55].

Отже, сучасний стан економіки України свідчить про загострення потреби у фінансових ресурсах для здійснення економічних реформ, вирішення соціальних проблем тощо. Як суб'єкт світової економіки наша країна активно співпрацює з МФО, що посилює її кредитну залежність та збільшує обсяги зовнішньої заборгованості.

1.2 Етапи співробітництва України з МВФ в межах кредитних програм

Вагомим кредитором України зпоміж міжнародних фінансових організацій є Міжнародний валютний фонд. Україна стала членом МВФ у 1992 р. Відповідно до Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій», який було прийнято 3 червня 1992 р. [7, с.47].

Співпрацю України та МВФ можна розділити на декілька основних етапів, які мали значний вплив на становлення та розвиток вітчизняної фінансової системи. Виділимо 6 етапів розвитку співпраці України з МВФ в межах кредитних програм, що представлені в табл. 1.1 [18, с.43]. В періодизації взаємин між Україною та МВФ можна виділити ключові етапи співпраці, залежно від програм співробітництва на

підставі даних Мінфіну, зокрема на подолання наслідків світової фінансової кризи 2008 року, а також на відновлення економічного зростання після буремних подій на теренах України з 2014 року.

Сьогодні, без сумніву, в Україні немає більш вигідних та надійних кредиторів, ніж МВФ. Крім того, Фонд є головною міжнародною фінансовою інституцією, хоча формально інші кредитори діють самостійно, проте виділення чи невиділення кредитів від МВФ є своєрідним сигналом для них [19].

Остання програма - Механізм розширеного кредитування (EFF) - була спрямована на відновлення.

Таблиця 1.1

Хронологія співробітництва України та МВФ

№	Етапи	Програма фінансування	Передбачений обсяг кредиту
1	1994-1995 роки	Системна трансформаційна позика.	498,7 млн. СПЗ (763,1 млн. дол. США).
2	1995-1998 роки	Трирічна програма “Stand-by”.	1,318,2 млн. СПЗ (1,935 млн. дол. США).
3	1998-2002 роки	Механізм розширеного фінансування.	1,193,0 млн. СПЗ (1,591,0 млн. дол. США).
4	2002-2008 роки	Технічна та консультативна допомога.	Безкредитний період.
5	2008-2010 роки	Кредитний механізм “Stand-by”.	11 млрд. СПЗ (16,43 млрд. дол. США), фактично 10,6 млрд. дол.
	2010-2013 роки	Кредитний механізм “Stand-by”.	10 млрд. СПЗ (15,1 млрд. дол. США).
6	2014-2015 роки	Кредитний механізм “Stand-by”.	10,9 млрд. СПЗ (16,5 млрд. дол. США).
	2015-2019 роки	Програма розширеного фінансування.	12 млрд. СПЗ (17,5 млрд. дол. США).

Джерело: побудовано автором за даними МФУ [19].

З табл. 1.1 випливає, що перші програми між Україною та МВФ беруть свій початок з 1994 року, а найбільшу потребу в позиках Фонду наша держава відчувала в періоди кризових макроекономічних стабілізації в Україні, проведення структурних реформ та створення фундаменту для соціально-економічного зростання. Зокрема, в межах цього механізму Україна вже здійснила низку ключових реформ у сфері енергетики, банківського сектору, незалежності НБУ, оздоровлення державних

фінансів, реформування сектору державних підприємств та боротьби з корупцією [6, с.41].

За двадцять п'ять років співпраці з МВФ (1994–2019) Україна отримала близько 16,25 млрд СПЗ (безготівковий спеціальний платіжний засіб), що склав майже 29 млрд дол. кредитних коштів. Зокрема, за умовами нової чотирирічної програми «Механізм розширеного фінансування» (Extended Fund Facility), із запланованих 17,5 млрд дол. у 2015 р. Україна отримала 6,7 млрд дол. у вигляді двох траншів [19].

Основним напрямом використання кредитів МВФ стало обслуговування зовнішнього боргу та фінансування дефіцитів платіжного і торговельного балансів. Формування (зокрема завдяки позикам МВФ) валютних резервів НБУ дало змогу підтримувати стабільність національної валюти, успішно провести грошову реформу, ввести з часом повну конвертованість гривні за поточними операціями [23].

У співробітництві України з МВФ в межах кредитних програм можна виокремити шість етапів. VI етап співробітництва відкрила в березні 2015 р. чотирирічна програма розширеного фінансування EFF загальним обсягом близько 17,5 млрд дол. США з першим траншем в 5 млрд дол. США. Вона передбачає щоквартальний перегляд програми, виділення у 2015 р. ще трьох траншів по 1,63 млрд дол. і зменшення кварталних траншів у 2016 - 2018 роках до 0,61 млрд дол. Програма була затверджена для підтримки економічної стабілізації в країні і визначає широкі та глибокі економічні реформи, спрямовані на відновлення стійкого зростання в середньостроковому періоді та підвищення рівня життя громадян [19].

Загальний обсяг затвердженої суми та фактично виданих кредитів МВФ для України за весь період їх співпраці (розрахований на основі даних офіційних сайтів організацій) становить 3546 СПЗ [19]. Наприкінці 2015 р. надходження планових кредитних ресурсів тимчасово призупинилося. Причинами були неналежні темпи імплементації антикорупційних реформ, загострення внутрішньополітичної ситуації, що супроводжувалося ризиком несвоєчасного прийняття Державного бюджету України на 2016 р. та можливої зміни уряду. Завдяки спільним зусиллям МВФ та керівництва України надходження фінансової допомоги відновилося. Сьогодні продовження політики активного

співробітництва України з Міжнародним валютним фондом є важливим напрямом подолання наявних економічних проблем [19].

Запровадження воєнного стану на окремих територіях України могло негативно вплинути на подальшу співпрацю та запровадження нової програми “Stand-By”, що повинна замінити наявний механізм розширеного кредитування. Хоча формально юридичних обмежень щодо продовження співпраці з Україною у Фонду немає, МВФ міг мати сумніви щодо того, для чого запроваджено воєнний стан: задля безпеки країни чи задля підсилення позицій влади перед виборами. Окрім того, після запровадження воєнного стану великий бізнес навряд чи ризикуватиме інвестувати в Україну, адже багато хто з бізнесменів сприйматиме її як країну де ось-ось може розпочатися повномасштабна війна. Такий сценарій може спровокувати відтік капіталу з країни, що збільшить дефіцит платіжного балансу, як наслідок, приведе до зменшення золотовалютних резервів та падіння курсу національної валюти.

Процентна ставка за кредитом EFF становить 3,05% річних, що значно нижче за будь-які кредити з інших джерел (наприклад, протягом 2015-2019 років Україна залучала кредити в середньому під 8% річних) [6, с.44]. Кредитування від МВФ надається на 10 років, перші 5,5 років є пільговим періодом, а виплати за кредитом здійснюються щоквартально.

Основні проблеми, які відзначаються експертами у сфері співробітництва України з Фондом, пов’язані з питанням неефективного використання коштів, залучених Україною від МВФ. Хронічні невиконання умов Фонду, а також постійні політичні та економічні кризи в Україні призвели до критичного загострення дефіциту платіжного балансу, а повільне реформування як фінансово-економічних механізмів, так і соціально-економічних структурних реформ ще більше загострило цю ситуацію [12, с.26].

Розпорядником фінансових ресурсів, наданих МВФ, є Національний банк України (НБУ). Кредити МВФ надаються Україні у разі виконання українською стороною низки критеріїв ефективності, зокрема: дотримання рівня чистих міжнародних резервів НБУ, відповідних монетарних показників та дефіциту бюджету, досягнення макроекономічної стабільності розвитку, проведення реформ у

економічній та політичній сферах тощо.

Аналіз досвіду співробітництва держав світу з МВФ свідчить про те, що у разі належної реалізації політики держави співпраця з Фондом може сприяти оновленню механізмів державного управління, забезпеченню макроекономічної та фінансової стабільності, створення умов для економічного зростання обмежених ресурсів» [11, с.44]. У середньостроковій перспективі Україна повинна відійти від практики залучення кредитів МВФ задля фінансування дефіциту платіжного балансу, використовуючи за можливості інші інструменти фінансування дефіциту разом з активною реалізацією структурної перебудови [12, с.26].

Аналіз вимог МВФ до України для отримання наступних траншів викликав невдоволення як в уряді, так і в суспільстві, зокрема такі соціальні вимоги, як пенсійна реформа, підвищення ціни на газ для населення, земельна реформа, упорядкування пільг. Однак МВФ як і будь-який кредитор, має право вимагати від країни-позичальника усунення тих чи інших фінансових проблем в економіці держави, приведення у відповідність до міжнародних вимог збалансованості бюджету тощо, тобто Фонд як кредитор хоче бути впевненим у поверненні наданих коштів [10].

Отже, вимоги МВФ до країни-члена, зокрема до України, мають одну головну мету, що полягає у зниженні державних видатків, що збільшує надходження до бюджету. Зрештою, це має зміцнити фінансовий стан країни та зменшити необхідність залучення нових кредитів, а також гарантувати платоспроможність країни.

Загалом питання співробітництва з Фондом можна розділити на стратегічні й тактичні. Проблеми стратегічного характеру, що впливають з основних документів, на яких базуються принципи діяльності Фонду, а саме принципів вашингтонського консенсусу, зазвичай є основою економічної політики МФО щодо реалізації програм у країнах, що мають економічні чи фінансові труднощі.

Деякі принципи вашингтонського консенсусу, що інтерпретуються для країн, що розвиваються, потребують корекції щодо нашої країни, а саме переходу до торгівлі без обмежень. Наприклад, Японія, Корея та Китай насамперед створили

якісну конкурентоспроможну промисловість і лише після цього зменшили чи скасували мита, а також лібералізували обмежувальні заходи нетарифного характеру (до речі, розвинені країни вміло використовують саме нетарифні заходи захисту національних виробників, і нам тут є чого повчитися) [9, с.51].

До того ж кризові явища в економіці приводять до посилення протекціоністських заходів в економіці щодо національних виробників. Ефективність інститутів, створених державою, та самої держави як інституту визначає не лише внутрішні параметри й умови розвитку країни та структурний профіль її виробництва, але й конкурентоспроможність країни на світовому ринку. Неефективність таких інститутів є проявом неефективності самої держави у тій чи іншій сфері господарської діяльності, зокрема у сфері промисловості [11, с.143].

Таким чином, цілеспрямована політика держави щодо прогресивної зміни структурних та технологічних параметрів виробництва виступає обов'язковою умовою підвищення ефективності економіки України. Адже саме розвиток промисловості приводить до збільшення виробленої в державі доданої вартості, що так само сприяє зростанню її благополуччя. Сучасна промисловість може бути створена лише за такої обов'язкової умови як здійснення державою відповідної протекціоністської політики, тоді як вільна торгівля не тільки не сприяє створенню промислових підприємств, що відповідають актуальному у світі технологічному укладу, але й призводить до руйнування наявної промисловості.

Принципи вашингтонського консенсусу не передбачають формування в країнах, що розвиваються, інститутів сприяння технологічному лідерству, тоді як такі інститути існують та успішно функціонують у розвинених країнах. Лідерство країн у світі протягом останніх століть тісно пов'язане з прагненням до технологічної переваги. Україна ігнорувати це не може [19, с. 77]. Передбачувана вашингтонським консенсусом повна лібералізація валютного та фінансового ринків у вітчизняних реаліях, ймовірно, здатна привести до їхнього розбалансування з можливим подальшим колапсом. Наприклад, провідні країни світу після Великої рецесії не тільки переконалися в необхідності посилення регулювання національних фінансових ринків, але й активно реалізували це на практиці. Тобто лібералізація

валютного та фінансових ринків доцільна, але здійснювати її треба без поспіху та вчасно, а найголовніше, в правильній комбінації із заходами промислової політики [19, с.77].

Тактичними питаннями взаємин, що ґрунтуються на укладеному Меморандумі між Україною та Фондом, спрямовані на сприяння реформуванню та інституціональному розвитку нашої країни. Негайне втілення цих болючих реформ в Україні (особливо на тлі приведення до ринкового рівня тарифів на енергоносії) погіршить і без того складну соціальну ситуацію в нашій країні. Отже, нам потрібно намагатися шукати компроміс, що, нашу думку, також в інтересах МВФ. З точки зору економічної логіки позиція МВФ не викликає відторгнення, адже фінансування соціальних статей держбюджету не може надмірно виходити за межі можливостей економіки України (як це часто відбувалося раніше).

Питання приватизації визначених державних підприємств є ще одним з головних суперечливих питань. Багато фахівців небезпідставно стверджують, що зараз цінність українських активів невелика, тому проводити приватизацію недоцільно. Однак вартість підприємств без проведення модернізації буде знецінюватися ще більше, а з роками купа металу стане лише металобрухтом.

Ресурси, отримані від МФО, не повинні використовуватися для «затикання дірок» у бюджеті, а повинні мати довгостроковий та збалансований характер, зокрема бути спрямовані на реформи в конкретних галузях та реалізацію конкретних проектів. Таким чином, успішні реформи та реалізація проектів за підтримки МФО приведуть до покращення соціальних та економічних стандартів, а також слугуватимуть флагманом для подальшого сталого розвитку нашої держави [13, с.24].

Таким чином, тривалий досвід співробітництва України з МВФ вказує на необхідність формування якісно нового підходу до загального осмислення ролі міжнародної допомоги різнопланового характеру та ресурсів МВФ як взаємодоповнюючих інструментів на шляху реалізації державної політики міжнародної інтеграції нашої держави, економічного та соціального розвитку, забезпечення інтересів України на зовнішньому ринку. В умовах політично-економічної кризи в Україні існує необхідність проведення значних інституційних та

структурних реформ в усіх без винятку секторах. Україна досі посідає низькі місця за результатами міжнародних досліджень бізнес-середовища, корпоративного управління та ефективності. Вдосконалення механізмів співробітництва України з МВФ дасть змогу нашій державі більш активно й ефективно брати участь в роботі керівних органів цієї організації, а також більш ефективно користуватися всіма перевагами співробітництва держави з цією організацією.

Варто відзначити, що значна частина коштів, залучених від МВФ, була використана для стабілізації фінансової ситуації в країні, збільшення національних резервів, фінансування дефіциту платіжного балансу, обслуговування зовнішнього боргу тощо. До того ж надані кредити мають неінфляційний характер, тобто темпи інфляції щодо скорочення ВВП не впливають на розмір кредиту.

Таким чином, такі кредити, які були надані в скрутний час, є вигідними для України, адже без них розміри економічної кризи та її наслідки були б для нашої країни значно гіршими. Формування, зокрема завдяки позикам МВФ, валютних резервів НБУ дало змогу підтримувати стабільність національної валюти, успішно провести грошову реформу, ввести з часом повну конвертованість гривні за поточними операціями. Крім того, збільшення валютних резервів та їх високий рівень є підтвердженням стабільності фінансової системи країни, що підвищує рівень довіри до неї. Як засвідчує світова практика, кредитування з боку МВФ (на пільгових умовах порівняно з ринковими) надає країнам певний час для реалізації політики структурної перебудови та реформ, які дадуть змогу відновити умови стійкого та сталого економічного зростання, зайнятості та соціальних інвестицій [7]. Міжнародні резерви України наведено на рис. 1.1[18].

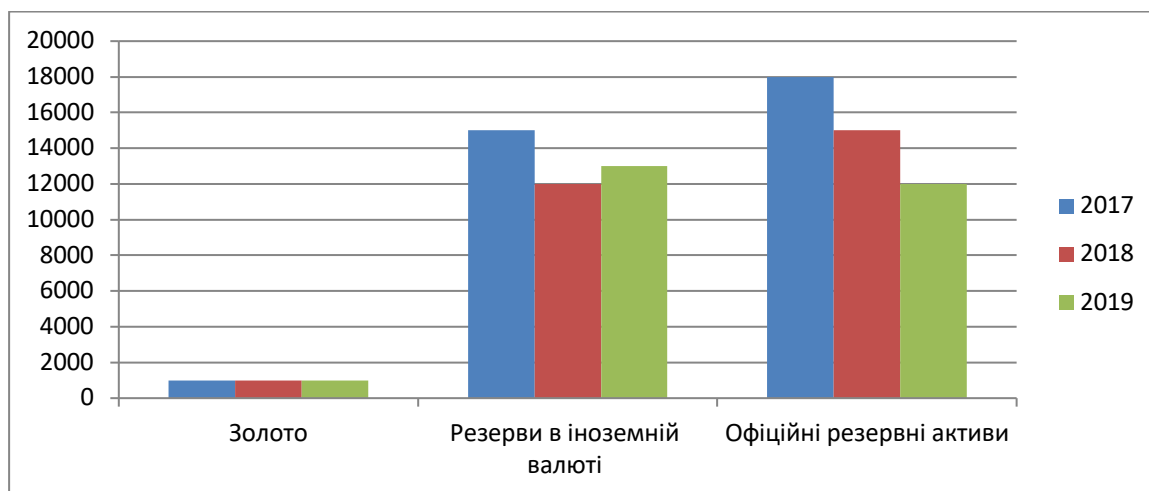

Рис. 1.1. Міжнародні резерви України протягом 2017-2019 років, млн дол. США [18].

Джерело: побудовано автором за даними НБУ

Як видно з рис. 1.1, хоча міжнародні резерви України суттєво збільшилися за допомогою ресурсів Фонду, вони повинні використовуватися як ресурс для втілення у життя ефективної, соціально та економічно вигідної довгострокової програми розвитку [18].

Таким чином, доцільність залучення кредитів від МВФ залежить від їх цільового використання. Країна може залучати кредити Фонду для модернізації чи створення нових технологій, розвитку бізнесу, покращення соціально-економічних умов, відповідно, таке кредитування є надзвичайно вигідним завдяки низьким процентним ставкам по кредитах. Іншим варіантом використання кредитів є споживання, тобто країна спрямовує кошти на виплату зарплат, пенсій, погашення заборгованості перед співробітниками державних підприємств. У такій ситуації нові кредити не допомагають вирішити наявні проблеми державного бюджету, а погіршують соціально-економічну ситуацію в країні. Ще одним варіантом залучення кредитування є необхідність обслуговування та погашення наявної заборгованості. Цей варіант є привабливим лише тоді, коли конкретний кредит має кращі умови, ніж попередній, тобто спостерігається реструктуризація наявної заборгованості.

1.3 Галузева структура кредитного портфелю проектів МБРР

У сучасній системі господарювання кредити міжнародних фінансових організацій, серед яких Група Світового банку, за умови їх ефективного використання, є важливим джерелом ресурсного забезпечення реалізації пріоритетних проектів та завдань економічного розвитку, інструментом інституційних перетворень та міжнародної інтеграції [17, с.18].

МБРР є одним із провідних стратегічних інвесторів для багатьох країн. Особливості діяльності визначають його унікальну роль у розбудові світових фінансово-економічних систем на засадах сучасної ринкової економіки. Приділяючи увагу переважно розв'язанню фінансових проблем країн-позичальників, Банк є ключовим інвестором у критично важливі соціальні та економічні проекти [16].

Партнерські відносини з Банком є запорукою зміцнення інституційної та інституціональної спроможності країни. Стратегічна значущість цього партнерства визначається об'єктивними умовами її інтеграції до міжнародного середовища. Поряд із Міжнародним валютним фондом та Європейським банком реконструкції та розвитку рішення МБРР про розвиток або згортання діяльності в межах окремих держав є одним із ключових сигналів для інших інвесторів, що коригує доступ країни до світового ринку капіталів [16].

МБРР – найбільша філія Групи Світового банку, засновниками якої є 188 її держав-членів, і основна позикова установа в цій інституційній сфері. У стратегічному документі Світового банку “Комплексні основи розвитку” визначено основні методи надання допомоги країнам, що розвиваються, побудовані за такими принципами: комплексність стратегій розвитку, що формуються на тривалий період; провідна роль країни, формулювання за участю місцевих зацікавлених сторін, керівництво та координація програм країною, що отримує допомогу через налагодження партнерства із зацікавленими сторонами, оцінювання досягнення розвитку за допомогою результатів, що піддаються вимірюванню на місцях, із метою внесення коректив у стратегію з урахуванням результатів і мінливих обставин [16].

В основу діяльності МБРР покладено дві стратегічні цілі: сприяння економічному прогресу на користь найбідніших верств населення в країнах, що розвиваються, до 2030 р. та фінансування інвестицій, спрямованих на економічне зростання держави. Названі цілі відповідають цілям Генеральної Асамблеї ООН “Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року”, які були затверджені у вересні 2015 р. в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку з метою прийняття Порядку денного у сфері розвитку на період після 2015 року. Це підтверджує важливу роль цієї міжнародної фінансової інституції в наданні допомоги країнам, що розвиваються [17].

Засобами досягнення названих цілей є насамперед надання позик, гарантій, продуктів управління ризиками та експертних рекомендацій країнам із середнім і низьким рівнями доходу, а також координація заходів щодо виконання регіональних і глобальних завдань. Фінансова підтримка держав сконцентрована Банком на поліпшенні державних послуг і системи державних фінансів, бізнес-клімату для розкриття економічного потенціалу. Проекти Банку реалізуються в соціальному, фінансовому, транспортному та державному секторах, електроенергетиці й агропромисловому комплексі тощо.

Програми структурної перебудови МБРР охоплюють підтримку окремих реформ економічної політики, передусім спрямованих на зменшення диспропорцій у зовнішній торгівлі, скорочення бюджетних дефіцитів або інфляції. Такі заходи, як приватизація державних підприємств, скорочення державних видатків, девальвація національної валюти, а також експорт орієнтована політика загалом сприяють залученню іноземних інвестицій, розвитку малого та середнього бізнесу, зростанню сукупного доходу в країні, створенню достатніх валютних резервів для повернення кредитів; підвищенню рівня конкурентоспроможності національної економіки; покращанню кредитного рейтингу країни за міжнародними шкалами; удосконаленню грошово-кредитної політики держави [16].

Однак зазвичай упровадження окремих структурних реформ у рамках співпраці з МБРР спричиняє такі негативні наслідки: формування фінансової залежності держави від зовнішніх ресурсів; нарощування зовнішнього боргу країни;

девальвація національної грошової одиниці; зростання в довгостроковій перспективі рівня бідності населення через підвищення тарифів на газ та опалення, зниження соціальних виплат, скорочення субсидій для незаможних верств населення, зниження їхніх доходів, нерівність, що посилюється, у суспільстві тощо [16].

МБРР надає клієнтам фінансові продукти, пов'язані зі змінами валютних курсів, процентних ставок і цін біржових товарів, а також для боротьби зі стихійними лихами.

Важливою складовою Групи Світового банку є Міжнародна асоціація розвитку (МАР). Україна стала її повноправним членом 27 травня 2004 року відповідно до Закону України від 3 червня 1992 року №2402XII «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» [22]. Обов'язковою умовою для членства у МАР є членство у МБРР. Це означає, що кредитування Міжнародної асоціації розвитку відіграє лише факультативний характер, порівняно із фінансовими механізмами, які запроваджує Міжнародний банк реконструкції та розвитку, а отже, їх завданням є допомога у реалізації планів МБРР [22].

Міжнародна асоціація розвитку надає безвідсоткові кредити (за винятком невеликої суми для покриття адміністративних витрат — 0,75 %) терміном на 35–40 років у національній валюті держави. Погашення основної суми починається з 11го року після початку їх використання. Кредити спрямовуються переважно в розвиток інфраструктури і в сільське господарство. Іноді МАР і МБРР спільно кредитують той самий об'єкт, якщо на нього необхідні великі кошти [22].

Кредити МВФ допомагають розв'язувати низку проблем в Україні, зокрема забезпечення макроекономічного зростання, стабілізацію банківського сектору, фінансування імпорту, формування валютних резервів НБУ, підтримку стабільності національної валюти, обслуговування зовнішнього боргу. Крім того, кредити від МВФ є індикатором для співпраці з іншими міжнародними фінансовими організаціями та приватними зовнішніми інвесторами, зокрема у сфері виробничої інфраструктури.

Провідна кредитно-фінансова організація Групи Світового банку - Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР). Він є основною позиковою організацією в інституційній сфері і надає кредити на 15–20 років, включаючи п'ятирічний термін відтермінування платежів. За період 2014 -2019 рр. МБРР надав кредитів в економіку України в сумі 1432,0 млн дол. Станом на середину червня 2019 р. портфель Групи Світового банку в Україні містив 8 проектів на загальну суму 3079 млрд дол. гарантій від політичних ризиків, з них МБРР 2,25 млрд дол. (МФК - 695 млн дол., БАГІ - 134 млн дол. [17, с.19].

Аналіз фінансування МБРР поточних проектів розвитку України за тематичним спрямуванням показав, що найбільша частка коштів у загальному обсязі фінансування спрямована на інфраструктурні послуги для розвитку — 25,9 % (зокрема для розвитку приватного сектора — 17,8 %), на міську інфраструктуру та надання послуг — 17,6 %, розвиток фінансового сектора — 8,5 %, системи соціального захисту — 7,9 %, зміну клімату — 7,4 %. [17, с.19]. Кредитний портфель інвестиційних проектів МБРР в 2012–2019 рр. містив 13 активних проектів розвитку України на загальну суму 4,7 млрд дол., частка зарезервованих коштів за поточними проектами станом на кінець 2015 р. становила 86,7 % від загальної вартості проектів [17, с.18].

У рамках співробітництва з МБРР Україна залучила кредит на загальну суму 400 млн дол. для реалізації Проекту «Покращення автомобільних доріг та безпеки руху». Його метою є приведення до європейського рівня транспортноексплуатаційного стану автомобільної дороги М03 «Київ–Харків–Довжанський» на ділянці від Борисполя до Лубен (це одна з найважливіших магістральних доріг України, яка збігається з національним транспортним коридором «Європа – Азія») та покращання транспортноексплуатаційного стану автошляхів загального користування на аварійнонебезпечних ділянках і місцях концентрації ДТП [19].

Він є продовженням Проекту покращення автошляхів і безпеки руху (ППАБР) та Другого проекту покращення автошляхів і безпеки руху (ППАБР2), що фінансувалися Світовим банком. Зазначена реконструкція здійснюватиметься в рамках реалізації спільного проекту Укравтодору та МБРР «Проект розвитку

дорожньої галузі» при проведенні реконструкції міжнародної автомобільної дороги М03 Київ–Харків–Довжанський на ділянці Полтава–Харків. Це дасть змогу зменшити рівень аварійності, що призведе до покращення екологічного та санітарного стану навколишнього середовища, поліпшить транспортноексплуатаційні характеристики та пропускну спроможність на ділянці національного транспортного коридору Європа – Азія [19].

Серед основних проблем співробітництва з МБРР часто наголошують на непрозорості системи відбору кредитних проектів (переважно на основі «міністерського лобювання», а не відкритого тендеру або обговорення) та відсутності реальної оцінки ефективності реалізації проектів [25, с.54].

Таким чином, кредити МБРР надаються під гарантії державного бюджету, а тому позичальники повинні повертати надані кредити. Експерти Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України вказують на такі основні проблеми співробітництва з МБРР, як непрозорість системи відбору проектів, відсутність реальної оцінки ефективності реалізації проектів (при підготовці техніко-економічного обґрунтування оцінка робиться лише з точки зору ефективності використання коштів МБРР, а реальний соціальноекономічний ефект не оцінюється), що призводить до неможливості здійснення вибору найбільш ефективного шляху реалізації таких проектів.

Отже, співпраця з міжнародними фінансовими організаціями має велике значення для реформування економіки України. Незважаючи на низку організаційних недоліків, міжнародні кредити мають вагомe значення для України, оскільки сприяють покращенню економічного становища держави та її макро фінансових показників, формуванню конкурентного ринкового середовища, оновленню виробничої інфраструктури тощо. Вони дають змогу реалізувати велику кількість проектів, а саме: енергозберігаючих, інфраструктурних, із підвищення енергоефективності виробництв, великомасштабні транспортні проекти тощо. Вважаємо, що процес отримання міжнародних кредитів, їх використання та оцінка ефективності реалізованих проектів мають бути прозорими та доступними для громадськості.

Висновки до розділу 1

Отже, сучасний стан економіки України свідчить про загострення потреби у фінансових ресурсах для здійснення економічних реформ, вирішення соціальних проблем тощо. Як суб'єкт світової економіки наша країна активно співпрацює з МФО, що посилює її кредитну залежність та збільшує обсяги зовнішньої заборгованості.

Доцільність залучення кредитів від МВФ залежить від їх цільового використання. Країна може залучати кредити Фонду для модернізації чи створення нових технологій, розвитку бізнесу, покращення соціально-економічних умов, відповідно, таке кредитування є надзвичайно вигідним завдяки низьким процентним ставкам по кредитах. Іншим варіантом використання кредитів є споживання, тобто країна спрямовує кошти на виплату зарплат, пенсій, погашення заборгованості перед співробітниками державних підприємств. У такій ситуації нові кредити не допомагають вирішити наявні проблеми державного бюджету, а погіршують соціально-економічну ситуацію в країні. Ще одним варіантом залучення кредитування є необхідність обслуговування та погашення наявної заборгованості. Цей варіант є привабливим лише тоді, коли конкретний кредит має кращі умови, ніж попередній, тобто спостерігається реструктуризація наявної заборгованості.

Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями має велике значення для реформування економіки України. Незважаючи на низку організаційних недоліків, міжнародні кредити мають вагомим значення для України, оскільки сприяють покращенню економічного становища держави та її макро фінансових показників, формуванню конкурентного ринкового середовища, оновленню виробничої інфраструктури тощо. Вони дають змогу реалізувати велику кількість проектів, а саме: енергозберігаючих, інфраструктурних, із підвищення енергоефективності виробництв, великомасштабні транспортні проекти тощо. Вважаємо, що процес отримання міжнародних кредитів, їх використання та оцінка ефективності реалізованих проектів мають бути прозорими та доступними для громадськості.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА СВІТОВОГО БАНКУ

2.1 Дослідження програм Міжнародного банку реконструкції та розвитку в Україні

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) і Міжнародна фінансова корпорація (МФК) входять до групи організацій Світового банку, які прагнуть підвищити рівень життя в країнах, що розвиваються. Кредити МБРР - це кошти, які Група Світового банку надає в якості заборгованості державам-членам МБРР і під гарантії уряду. МБРР також уповноважений надавати кредити МФК.

Залучаючи кошти МБРР на світові ринки капіталу за низькими цінами через його високого рейтингу, банк надає кредитні ресурси країн із середнім доходом за ринковими цінами, які відповідають рівню цих країн на більш вигідних умовах - в більшій мірі на більш тривалі терміни і більш стійкими, ніж кошти, доступні на фінансових ринках [8].

МБРР отримує річний капітал і низьку маржинальну позику, яка дозволяє організації покривати свої операційні витрати, поповнювати резерви для зміцнення фінансових показників і забезпечувати щорічне виділення коштів в бюджет Міжнародної асоціації розвитку [8].

У 2019 фінансовому році (ф.р.) загальний обсяг нових зарезервованих кредитних ресурсів МБРР становив 23,5 млрд. дол. США [9].

МФК зосереджена на роботі з приватним сектором в країнах, що розвиваються, включаючи такі сфери діяльності:

- 1) інвестиційні послуги, які дозволяють компаніям управляти ризиками та розширювати їх доступ до міжнародних і місцевих ринків капіталу;

- 2) консультаційні послуги для стимулювання припливу приватних інвестицій, необхідних для розширення підприємницької діяльності, створення робочих місць і розвитку економіки;

3) IFC Asset Management (збір коштів і управління ними для широкого кола інституційних інвесторів - суверенних фондів, пенсійних фондів і фінансових установ, що сприяють розвитку) [10].

Комплексна стратегія розвитку Світового банку визначає методи підтримки країн, що розвиваються і заснована на наступних принципах: комплексні стратегії розвитку, довгостроковий розвиток; провідна роль країни, яка формулюється за участю місцевих груп за інтересами, яка очолює і координує програми країни, отримує підтримку через партнерські відносини з групами за інтересами, за допомогою чого досягнення розвитку оцінюється на основі вимірних результатів на місцях для визначення Стратегія на основі результатів і зміни ситуації [11].

Відповідно до класифікації Світового банку, Україна відноситься до країн з доходом нижче середнього [8]. З тих пір, як Україна стала членом Світового банку (з 3 вересня 1992 р член МБРР, МФК - 18 жовтня 1993 року), загальна заборгованість банку перед Україною щодо фінансування 45 проектів і програм перевищила 9 млрд. дол. США [12]. Співпраця України зі Світовим банком в даний час полягає в стратегії партнерства на період 2016-2020 років, яка спрямована на надання підтримки уряду в реалізації програми економічних реформ у багатьох областях, включаючи діловий клімат, регулювання фінансового сектора, енергетичний сектор і фінансова політика.

Важливим для України, в умовах обмеженості енергетичних ресурсів, вважаємо співпрацю із МБРР у сфері енергетики. У теперішній час на стадії реалізації перебувають 4 проекти на загальну суму 136 млн дол. США [30]:

- переробка вугільних відходів - 70 млн дол. США;
- акціонерне фінансування для ПАТ «Галнафтогаз» - 30 млн дол. США;
- створення підприємства з видобування вугілля - 36 млн дол. США;
- розробка проекту та будівництво Чигиринської СЕС - 19,7 млн дол. США

[30].

Фінансування Банком проектів енергетичної галузі сприяє розвитку приватного сектора та збільшенню конкуренції в галузі, розвитку діяльності з підвищення якості вугілля та переробки відходів, впровадженню сучасних технологій видобування вугілля та механізації шахт, розширенню ринку вугілля в Україні, покращенню охорони

довкілля, значному скороченню викидів CO₂ [19].

Банк надає Україні також технічну допомогу, яка є безоплатною та на безповоротній основі. Напрямами реалізації таких проектів є енергетика та теплопостачання, радіаційна безпека, громадський транспорт. Для прикладу, серед проектів, які МБРР впроваджує в Україні, – це «Доступне тепло для співробітників». Проект здійснюється спільно з НАК «Нафтогаз України». Його сутність полягає у встановленні енергоефективних систем індивідуального опалення, що за попередніми розрахунками зменшить витрати на опалення на 30–40% [19]. Іншим прикладом успішної співпраці є надані МБРР кредити обсягом 20 млн. дол. США таким українським аграрним підприємствам як «ЗерноАгротрейд» та «Цукорагропром», які є дочірніми підприємствами українського агропромислового холдингу «Астарта». Мета кредитування – впровадження сучасних інформаційних технологій, що покликані активізувати в Україні розвиток точного землеробства. Очікується, що ці сільськогосподарські технології у перспективі мають змогу збільшити врожайність та скоротити використання шкідливих мінеральних добрив приблизно на 15% [9].

Проектом між Україною та МБРР є надання позики у розмірі 52 млн. дол. США найбільшій газодобувній компанії України “Укргазвидобування”, який був ухвалений 8 жовтня 2018 року. Метою надання кредиту є купівля нових установок для ремонту свердловин та підвищення енергоефективності. Дане обладнання слугуватиме для рекуперації скидного тепла під час процесів газопереробки, що, в свою чергу, дозволить зменшити викиди вуглекислого газу в повітря [12].

Але досвід співробітництва містить і менш успішну практику реалізації проектів. Так, спільний проект МБРР та найбільшого в світі виробника соняшникової олії, компанію «Кернел», щодо надання позики для розвитку інфраструктури агробізнесу. Сторони узгодили проект на суму 110 млн. євро, проте його фінансування було припинено через низку причин, одна з яких – конфлікт інтересів одного з бенефіціарів компанії «Кернел» [7].

Також було інвестовано 879,2 млн. дол. США через механізм грантових програм у проекти підтримки реформ державного апарату та боротьби з корупцією, посилення моніторингу процесу проведення реформ з боку суспільства,

запровадження децентралізації самоврядування тощо [30]. Зазначимо, що процес регулювання технічного співробітництва як з МБРР, так і з іншими міжнародними організаціями та державами донорами регламентують міжнародні договори, укладені урядом України. За останніми даними, наразі МБРР надає допомогу за 16 проектами, загальна сума фінансування складає приблизно 21,6 млн. дол. США.

Фінансування охоплює такі сфери [20]:

1. Енергетика та теплопостачання – загальний обсяг коштів складає 6,59 млн. дол. США, або 31% від загальної суми. У межах цього фінансування здійснюється робота щодо вдосконалення потужностей українських електростанцій, модернізації теплових мереж, впровадження технологій з видобутку альтернативної енергії тощо.

2. Радіаційна безпека – загальний обсяг коштів складає 3,46 млн. дол. США (16% від загальної суми). За даним напрямом здійснюється моніторинг чорнобильських проектів.

3. Громадський транспорт – загальний обсяг коштів складає 11,54 млн. дол. США (53% від загальної суми). За даними напрямом впроваджуються проекти з розширення мережі громадського транспорту в таких містах як Львів (розширення трамвайної мережі), Дніпро, Харків та Київ (розширення метрополітену), Одеса (розширення тролейбусної мережі) [20].

У межах енергетичного напрямку МБРР спільно з Шведським агентством з питань міжнародного співробітництва і розвитку (Sida) започаткував спеціальну програму енергозаощадження IQ-energy із загальним обсягом фінансування 75 млн дол. США, яка повинна підвищити енергоефективність житлових будинків зі збереженням рівня комфорту при зниженні споживання енергоресурсів. Залежно від типу інвестицій ці кошти будуть використані для покриття до 20 % суми кредиту для позичальників – фізичних осіб і до 35 % суми кредиту для об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ). Крім того, для реалізації програми передбачається отримання технічної допомоги з коштів E5P і Sida в обсязі 4,5 млн дол. США на розроблення концептуальних пропозицій з енерго економії і впровадження цього проекту. Програма IQ-energy реалізовуватиметься через банки-партнери “УкрСиббанк”, “ОТП Банк” та “Мегабанк” [20].

Отже, це не перша ініціатива МБРР у контексті провадження програм енергоефективності в Україні. Зокрема, з метою допомоги у реалізації потенціалу в галузі альтернативної енергетики МБРР започатковано Програму фінансування альтернативної енергетики в Україні (USELF), завданням якої є технічна підтримка й кредитне фінансування проектів розвитку відновлювальної енергетики, що відповідають комерційним, технічним та екологічним стандартам [20].

У межах енергетичної ініціативи МБРР також відкрив нову програму FINTESS, котра допоможе українським компаніям інвестувати в енергоощадні технології і за якою Україна отримає більше 50 млн дол. США. Вона допомагатиме українським компаніям інвестувати в найкращі доступні технології, що має сприяти скороченню викидів парникових газів. Це можуть бути технології ефективного використання енергії, матеріалів і води, а також відновлюваної енергетики, які не надто поширені в Україні. У рамках програми МБРР планує надати кредитування до 40 млн дол. США. Кожен її учасник зможе отримати гранти в обсязі, що покриває від 5 до 25 % вартості проекту, але не більше 1 млн дол. США [21].

Таким чином, співпраця з МБРР у даній сфері сприяє підвищенню довіри населення до ринку, розширенню доступу до фінансування суб'єктів господарювання реального сектора економіки, зокрема проектів щодо будування відповідної інфраструктури.

Фінансова інституція дає можливість отримати не тільки фінансову допомогу, але й допомогу консультативну. МБРР реалізує проекти у різних галузях, однак пріоритетними є: сільське господарство та транспортна інфраструктура, енергетика, телевізійні комунікації. Програми МБРР в Україні наведено в табл.2.1 (Додаток А). Проекти МБРР у сфері інфраструктури забезпечують покращення роботи очисних споруд та якості стічних вод, зменшення забруднення повітря, землі та води, зниження рівня втрат електроенергії та газу, підвищення енергоефективності, підвищення якості послуг тепловодопостачання, а отже, створюють передумови для подальшого інвестиційного розвитку України та підвищення її конкурентоспроможності. У попередні роки Банком тож здійснювалося фінансування проектів, що забезпечують розвиток мережі та поліпшення стану автомобільних доріг

і мостів [29].

Інвестиції Банку в проекти даної сфери забезпечують впровадження кращих екологічних практик і поліпшення стану навколишнього середовища завдяки значному скороченню викидів CO₂ та збільшенню ефективності виробничої діяльності. Крім того, дані проекти дозволяють підвищити ефективність та продуктивність виробництва за рахунок впровадження сучасних ІТ -рішень і методів ведення сільського господарства, розширити та диверсифікувати експорт.

У фінансовій сфері реалізуються 3 проекти на загальну суму 205 млн грн і 80 млн дол. США інвестицій МБРР [30]:

- фінансування збільшення капіталу ПАТ «Мегабанк» - 120 млн грн; - рекапіталізація ВАТ «Страхова компанія універсальна» - 85 млн грн;
- АТ «Укресімбанк» - кредит на фінансування проектів відновлюваної енергетики та енерго-ефективності - 80 млн дол. США.

Також Банк здійснює фінансування акціонерного капіталу АТ «Райффайзен Банк Аваль».

Отже, МБРР сьогодні є одним із найбільших інвесторів та кредиторів для України. Отже, необхідно зазначити, що потреба у фінансових ресурсах МБРР в Україні зростає. Насамперед, це сфера транспортних перевезень, оскільки спостерігається зношеність транспортної інфраструктури. Також важливою є співпраця в галузі енергетики та забезпечення енергоефективності, підтримка агробізнесу тощо.

Отже, подальша співпраця України та МБРР відбуватиметься в середовищі спроб уряду покращити макроекономічну та макрофінансову ситуацію в країні. Співробітництво забезпечить Україні стабільне економічне зростання, збільшення інвестицій та визнання статусу країни з привабливим інвестиційним кліматом.

2.2 Стан реконструкції та розвитку в Україні

Стан фінансування МБРР для України: з 1992 по 2019 рр. МБРР реалізував в Україні 440 проектів (див. рис.2.1), з яких у 2019 р. 184 проекти є діючими [31].

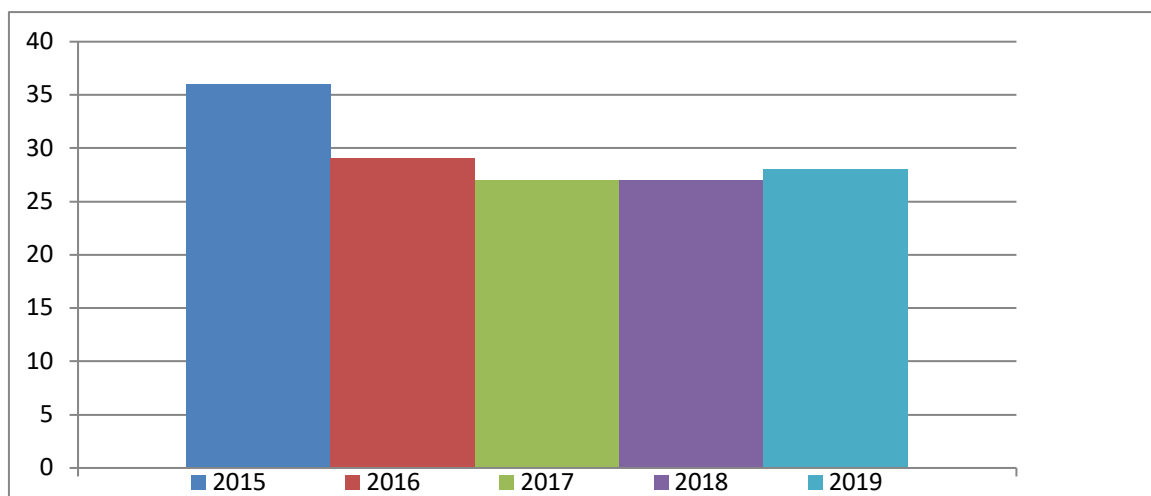

Рис. 2.1. Кількість проектів, фінансованих МБРР у 2015-2019 рр.

Джерело: створено автором на основі даних МБРР [31].

Загальна сума інвестицій за цей період склала 14 млрд 225 млн. дол. США [6]. Найбільшим проектом є будівництво чорнобильського саркофагу «Укриття», яке розпочалося в березні 2004 р. [31]. Аналізуючи інвестиційну активність МБРР в Україні, слід відзначити, що у 2015–2019 рр. спостерігалось скорочення кількості профінансованих проектів. Якщо у 2015 р. Банком було затверджено реалізацію 36 проектів, то у 2017 - 2018 рр. – усього 27, а у 2019 р. – 28 (див. рис. 2.1) [31].

Це супроводжувалося різким скороченням обсягів фінансування проектів в Україні у 2017–2019 рр. – більше, ніж удвічі – порівняно з 2015 р. (див. рис. 2.2) [31].

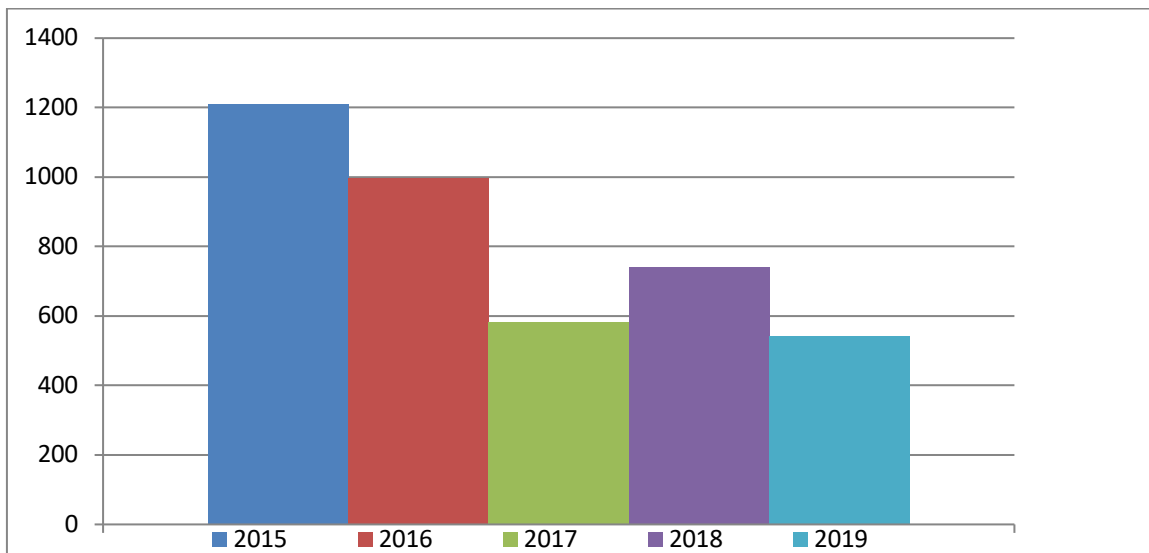

Рис. 2.2. Обсяги інвестицій МБРР в Україну у 2015-2019 рр., млн дол. США
Джерело: створено автором на основі даних МБРР [31].

Станом на 2019 р. МБРР реалізується 27 проектів, з яких 4 проекти в державному секторі та 23 - у приватному [7]. Загальна сума фінансування складає 4 млрд 194 млн дол. США, з яких на проекти приватного сектору припадає 46%, решта - у державному (рис. 2.3) [31].

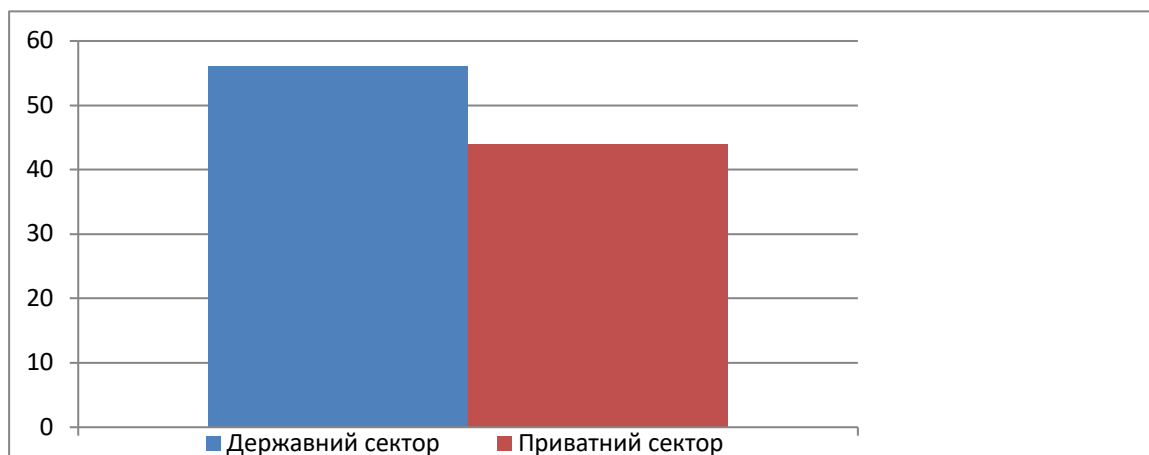

Рис.2.3. Структура розподілу фінансування секторів МБРР в Україні станом на 2019 р., %

Джерело: створено автором на основі даних МБРР [31].

Кредитний портфель МБРР в Україні станом на 31 серпня 2019 р. має таку структуру (рис. 2.4) [31]:

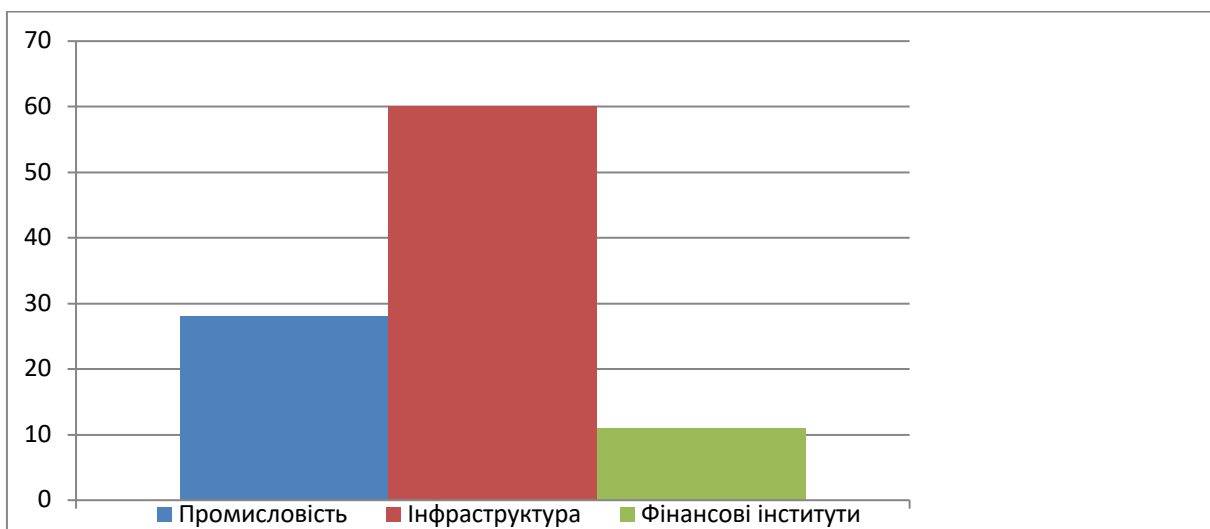

Рис. 2.4. Загальна галузева структура кредитного портфеля проектів МБРР України станом на 31.08.2019 р.

Джерело: створено автором на основі даних МБРР [31].

Отже, згідно даних за 2019р. (рис. 2.4.) інфраструктура - 60%, або 2 млрд 516 млн дол. США; промисловість та агробізнес - 28%, або 1 млрд 174 млн дол. США; фінансові інститути - 12%, або 461 млн дол. США.

За даними Світового банку, станом на 31.12.2019 р. початкова основна сума позик України становила \$9,7 млрд., освоєна сума – \$6,9 млрд., неосвоєна – \$2,4 млрд., скасована сума – \$0,5 млрд., зобов'язання перед Світовим банком за 41 позицією – \$5,6 млрд. [8]. Наразі кредитний портфель інвестиційних проектів МБРР включає 13 активних проектів розвитку України на загальну суму \$4,7 млрд., частка зарезервованих коштів за поточними проектами станом на кінець 2019 р. становить 86,7% від загальної вартості проектів (див. табл. 2.2 Додаток Б).

Найбільші обсяги фінансування МБРР за поточними проектами розвитку України спрямовані до дорожнього сектору (частка у загальному обсязі становить 23,3%); на державне управління (20,5%), що включає загальний сектор, а також управління у сфері фінансів, енергетики та гірничодобувної промисловості, транспорту; теплопостачання та енергозбереження (14,4%); передачу та розподіл електроенергії (13,1%); великі гідроелектростанції (8,3%). Найменша частка коштів спрямована до секторів інших соціальних послуг, транспортного сектору, управління

твердими відходами (4,8%).

Аналіз фінансування МБРР поточних проектів розвитку України за тематичним спрямуванням показав, що найбільша частка коштів у загальному обсязі фінансування йде на інфраструктурні послуги для розвитку – 25,9% (у тому числі для розвитку приватного сектора – 17,8%), на міську інфраструктуру та надання послуг – 17,6%, розвиток фінансового сектора – 8,5%, системи соціального захисту – 7,9%, зміну клімату – 7,4%. Частка інших секторів (16,4%) включає кошти, спрямовані на вдосконалення правової інституційної бази в умовах розвитку ринкової економіки; державні витрати, управління фінансами та закупівлі; політику у сфері регулювання та конкуренції; оцінку і моніторинг уразливості; управління забрудненням повітря й екологічне благополуччя; управління боргом та стійкість бюджетної системи [8].

Наразі кредитно-інвестиційний портфель МБРР включає 13 проектів розвитку України, загальна вартість яких становить \$4,7 млрд. Найбільші обсяги фінансування МБРР спрямовані до дорожнього сектору, сектору державного управління, на теплопостачання та енергозбереження, передачу та розподіл електроенергії, великі гідроелектростанції.

Ураховуючи вищезазначені проблеми у використанні кредитних ресурсів, Україні необхідно активізувати зусилля щодо прискорення освоєння коштів і забезпечення високоякісних результатів усіх поточних інвестиційних проектів, що фінансуються Світовим банком [8].

Наразі МФК упроваджує декілька консультаційних програм: 1) програма надходжень від урожаю (липень 2019 р. – липень 2020р.); 2) програма підвищення ресурсоефективності в Україні (січень 2019 р. – липень 2020 р.); 3) проект сталого розвитку малих та середніх фермерських господарств (липень 2019 р. – липень 2020 р.); 4) проект консультативних послуг у сфері агростандартів в Україні (липень 2019р. – липень 2020р.); 5) проект енергоефективності в житлово-комунальному секторі України (січень 2019 р. – січень 2020 р.); 6) проект фінансування стабільної енергетики в Україні (липень 2019р. – січень 2020 р.) [12]. Станом на кінець грудня 2019 р. портфель інвестиційних проектів МФК в Україні становив близько \$1,5 млрд. (\$894 млн. із власних рахунків та 582 млн. дол. США – мобілізованих з інших джерел)

[12].

Отже, аналіз фінансування МБРР поточних проектів розвитку України за тематичним спрямуванням показав, що найбільша частка коштів у загальному обсязі фінансування йде на інфраструктурні послуги для розвитку, міську інфраструктуру та надання послуг, розвиток фінансового сектора, системи соціального захисту, зміну клімату.

2.3 Оцінка програм Міжнародного валютного фонду в Україні

В умовах економічної інтеграції одними з найбільш впливових сил на світовій економічній арені виступають міжнародні валютно-фінансові організації (МВФО), що започатковані розвиненими країнами світу для сприяння розвитку та стабілізації світової економіки у цілому та окремих країн зокрема. Сьогодні вони фактично перетворюються на провідну рушійну силу потужних глобалізаційних процесів [20].

Ставши членом МВФ у 1992 р., Україна водночас увійшла до структури Світового банку. Валютну готівку за членство України в банку на суму 7,9 млн. дол. США внесли Нідерланди, що є країною – опікуном нашої держави у цій банківській структурі. Нині МВФ є найголовнішим фінансовим партнером України. Починаючи з 1994 р. Україна отримує від МВФ кредити за програмою Stand-by, частина коштів яких була спрямовна на фінансування дефіциту платіжного та торговельного балансів, а також поповнення золотовалютних резервів країни.

Основними цілями співробітництва з МВФ є стабілізація української фінансової системи, проведення структурних реформ та створення підґрунтя для сталого економічного зростання. Фонд допомагає Україні поновити свою фінансову спроможність, орієнтуючи, як найбільш ефективно впроваджувати програму реформ. Також співпраця з Міжнародним валютним фондом на сучасному етапі відкриває можливості для залучення фінансування від інших міжнародних фінансових установ (Світовий банк, ЄБРР, ЄІБ та ін.) та урядів інших держав, у тому числі США, ЄС, Німеччини, Канади, Японії тощо [20].

Також варто зазначити, що 16 вересня 2016 р. Україні було надано черговий,

третій, транш від МВФ в розмірі 1 млрд. дол. Транш був наданий у рамках програми розширеного фінансування МВФ загальною сумою у 17,5 млрд. дол. Цей транш дав можливість отримати 1 млрд. дол. кредитних гарантій від США, а також 600 млн. євро кредиту від ЄС та іншу підтримку від міжнародних партнерів [20].

З 1994 року Україна веде активну політику співробітництва з МВФ у сфері кредитування. Неоднозначність впливу наданих кредитів на економіку України викликає дискусії щодо необхідності поглиблення подальшої співпраці з організацією. Крім того, суперечливими є умови надання траншів, які виставляє Міжнародний валютний фонд від України. За час своєї діяльності МВФ перетворився в достовірно універсальну організацію, досяг широкого визнання як головного наднаціонального органу регулювання міжнародних валютних відносин, авторитетного центру міжнародного кредитування, координатора міждержавних кредитних потоків і гаранта платоспроможності країн-позичальниць. Одночасно він служить ключовою ланкою системи регулювання світової економіки, міжнародної координації, узгодження національних макроекономічних політик [21].

Одним із найважливіших обов'язків МВФ є надання кредитів державам-членам, які стикаються з труднощами у сфері платіжного балансу. Ця фінансова допомога сприяє країнам, які намагаються поповнити свої міжнародні резерви, стабілізувати національну грошову одиницю і відновити умови для активного зростання економіки [22].

Співпраця України та МВФ розпочалась у 1994 році за програмами кредитування STF, Stand-by та «Механізм розширеного фінансування» (EFF). Причиною цього стало наростання незбалансованості зовнішніх платежів та порушення стабільності грошової системи. Важливо наголосити на тому, що МВФ є основним кредитором України, частка кредитів у розрізі зовнішньої заборгованості якого становить 45% і майже 25% гарантованого державою боргу. Отримані кредити спрямовуються на підтримку курсу національної валюти, міжнародних резервів держави та активних позицій платіжного балансу. Як і будь-який кредитор, МВФ вимагав певних умов від країни-позичальника усунення тих чи інших фінансових проблем в економіці держави, приведення у відповідність до міжнародних вимог

збалансованості бюджету [21].

Для виявлення впливу кредитів на грошову систему країни, проаналізуємо періоди співпраці нашої держави з Міжнародним валютним фондом (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Співпраці України з МВФ в рамках кредитних програм
за 2014-2019рр., млрд. дол.**

Період	Програма фінансування	Сума кредиту
Шостий період (2014–2016 роки)	Квітень 2014 р. нова дворічна програма кредитування «Stand-by»	17,1 млрд. дол.
	Березень 2015 р. Механізм розширеного кредитування FFF	17,5 млрд. дол.
Сьомий період (2016 – 2019 роки)	Вересень 2016 р. Механізм розширеного фінансування FFF	1 млрд. дол.
	Квітень 2017 р. Механізм розширеного фінансування FFF	1 млрд. дол.

Джерело: розроблено автором за даними [21]

Аналізуючи табл. 2.3, зазначимо, що співробітництво між Україною і МВФ полягає як у наданні технічної допомоги, так і запозиченні за різними програмами співробітництва. Фонд допомагає Україні поновити свою фінансову спроможність, підказуючи, як ефективніше впроваджувати програму реформ.

Також співпраця з Міжнародний валютним фондом на сучасному етапі відкриває можливості для залучення фінансування від інших міжнародних фінансових установ (Світовий банк, ЄБРР, ЄІБ) та урядів інших держав, у тому числі США, ЄС, Німеччини, Канади, Японії [21]. У 2014 році, розпочався шостий етап співробітництва нашої держави з МВФ, який тривав до 2016 року. Після закінчення євромайдану і приходу нового уряду, МВФ погодився на включення України в чергову програму "Stand-by", і надання кредиту у розмірі 17,1 млрд. дол. США. Новий уряд погоджувався на старі кредитні умови: оздоровлення банківської системи, економічні реформи, зменшення витрат бюджету. Звичайно, до них додалися настійні поради щодо виправлення ситуації з корупцією, покращення бізнес-клімату [24].

12 лютого 2015 року Кабінет міністрів України затвердив новий Меморандум про співпрацю з МВФ терміном на 4 роки і з використанням механізму розширеного фінансування з обсягом 17,5 млрд. дол. США. Економічна програма передбачала спрямувати економіку країни на шлях одужання, відновити зовнішню стабільність, зміцнити фінанси держави та підтримати зростання економіки через подальше здійснення структурних реформ та реформи державного управління, забезпечуючи економічний захист держави.

У 2016 році розпочався сьомий етап співробітництва нашої держави з МВФ, який триває і до сьогодні. У вересні 2016 року МВФ прийняв рішення виділити Україні 1 млрд. дол. США, при цьому дозволив відступити від критеріїв виконання програми, пов'язаних з обсягом міжнародних резервів, заборгованостями по зовнішніх платежах і обмеженнями на валютному ринку. Проте, перераховано кроки, які ще належить зробити. Серед них податкова реформа, зниження інфляції і зростання золотовалютних резервів, дерегуляція, зміцнення банківської системи, боротьба з корупцією, реорганізація державних підприємств. Також у квітні 2017 року Україна отримала чергову допомогу від МВФ у вигляді механізму широкого фінансування, для вирішення фінансових проблем на суму 1 млрд. дол. США [24].

Розглянемо фінансове становище України в МВФ (див. табл. 2.4 Додаток В). Згідно з наведеними даними табл.2.4, у 2018 році виплати Україні щодо виконання відповідних кредитних зобов'язань становитимуть 1,752.07 млрд СДР. У 2019 році сума виплати була найменшою за весь період дії договору запозичення і становила 0,98 млрд СДР [24].

Динаміка зобов'язань перед МВФ, погашення та витрати за ними у 2017-2019 рр. (на кінець року) наведено на рис.2.5.

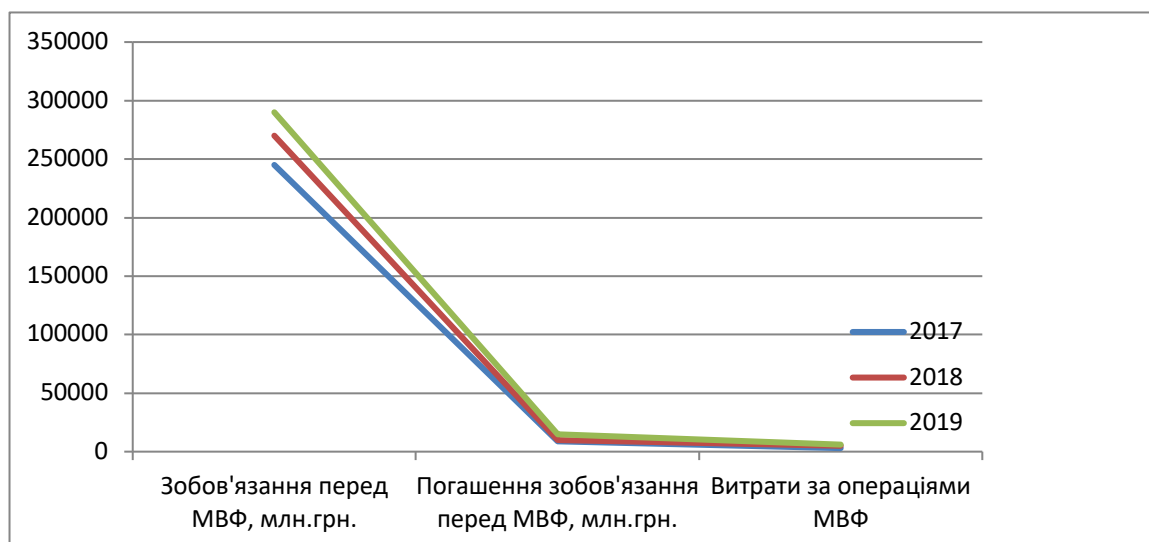

Рис. 2.5. Динаміка зобов'язань перед МВФ, погашення та витрати за ними у 2017-2019 рр. (на кінець року) [23].

Джерело: розраховано автором за даними офіційного сайту НБУ

Незважаючи на значне зменшення частки витрат за операціями з МВФ у структурі процентних витрат НБУ, зобов'язання перед МВФ значно зростали у 2017-2018 рр. (див. рис. 2.5), причому погашення зобов'язань перед МВФ було незначним. Розробляється "Глобальний рейтинг країн і територій світу за рівнем прямих іноземних інвестицій у номінальному (абсолютному) значенні, відображеному у доларах США у поточних цінах". Рейтинг складається щорічно МВФ, Конференцією Організації Об'єднаних Націй з торгівлі і розвитку та Світовим Банком. Рейтинг визначає обсяг надходжень, або відтік прямих іноземних інвестицій у відповідну країну за рік [29].

Оціночним джерелом є щорічна Доповідь Конференції ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) з питань світових інвестицій "World Investment Report". У "Доповіді про світові інвестиції. 2017" зазначається, що у 2016 році обсяг прямих іноземних інвестицій у світі зменшився на 2% і склав 1,75 трлн дол. США, а інвестиційна політика стає все більш складною, різноманітною та невизначеною. До першої трійки отримувачів прямих іноземних інвестицій у 2017—2019 рр., за оцінками, увійдуть США, Китай та Індія. У доповіді відзначено зростання

ролі цифрової економіки у розвитку глобальної економіки та світових прямих інвестицій. У новій доповіді, що опублікована у січні 2018 року, зазначається, що прямі іноземні інвестиції у минулому році у світі скоротилися на 16% і склали 1,52 трлн дол. США. Основні причини цього — це геополітичні ризики, скорочення інвестицій до США, Європи, Великобританії та Росії, нова зовнішньоекономічна стратегія США, Brexit, агресивна політика Росії. В Україну обсяг прямих іноземних інвестицій у 2017 році скоротився на 25%.

Україна переживає складні часи. За рівнем життя, середньої заробітної плати, пенсій країна знаходиться на останньому місці в Європі. За оцінкою Міжнародної консалтингової групи Бренд Файненс, (Brand Finance. National Brands 2017. Published on 09.10.2017), що базується у Лондоні, "Бренд Україна" у 2017 році вартував 68 млрд дол. США. Це показник, який країна мала у 2011 році. Одним із найбільш важливих факторів вартості бренду країни є обсяг інвестицій. Бренд країн сусідів України, а саме: Словаччини склав 104 млрд дол. США, Угорщини — 129 млрд. дол. США, Румунії — 175 млрд. дол. США, Чехії — 299 млрд. дол. США, Туреччина — 570 млрд. дол. США, Польщі — 571 млрд. дол. США, Росії — 832 млрд дол, США — 21 трлн дол. США [29].

МВФ надає кредити країнам-членам лише за умови проведення ними певних змін в своїй економічній політиці, яких вимагає ця структура. Адже країна-позичальник, згідно з умовами надання кредитів, зобов'язана погоджувати з Фондом програму фінансово-економічної «стабілізації». Насправді ж політика МВФ здійснюється без урахування змін в економічному стані в світі та реальних потреб країн-членів, і не є відповідним дійсності твердження про те, що в рівній мірі критерії МВФ відносяться до всіх країн-членів, і до передових індустріальних, і до тих, що розвиваються, незалежно від стану їх платіжного балансу і соціальних систем [27, с.50]. І хоча отримання кожного траншу зумовлюється здійсненням заходів на покращення її економічного стану, проте вони не враховують низку соціальних факторів, що фактично зменшує позитивний ефект проведених реформ.

Як засвідчує світова практика, кредитування з боку МВФ (на пільгових, у порівнянні з ринковими, умовах) надає країнам певний час для реалізації політики

структурної перебудови та реформ, які дозволять відновити умови стійкого та сталого економічного зростання, зайнятості та соціальних інвестицій [27, с.50].

Отже, крім того, співпраця України з Міжнародним валютним фондом є індикатором для взаємовідносин з іншими міжнародними фінансовими організаціями та приватними зовнішніми інвесторами, інвестиції яких дуже необхідні для подальшого проведення економічних реформ у державі.

Висновки до розділу 2

МБРР сьогодні є одним із найбільших інвесторів та кредиторів для України. Отже, необхідно зазначити, що потреба у фінансових ресурсах МБРР в Україні зростає. Насамперед, це сфера транспортних перевезень, оскільки спостерігається зношеність транспортної інфраструктури. Також важливою є співпраця в галузі енергетики та забезпечення енергоефективності, підтримка агробізнесу тощо.

Отже, подальша співпраця України та МБРР відбуватиметься в середовищі спроб уряду покращити макроекономічну та макрофінансову ситуацію в країні. Співробітництво забезпечить Україні стабільне економічне зростання, збільшення інвестицій та визнання статусу країни з привабливим інвестиційним кліматом. Аналіз фінансування МБРР поточних проектів розвитку України за тематичним спрямуванням показав, що найбільша частка коштів у загальному обсязі фінансування йде на інфраструктурні послуги для розвитку, міську інфраструктуру та надання послуг, розвиток фінансового сектора, системи соціального захисту, зміну клімату.

Щодо МВФ то світова практика засвідчує, що кредитування з боку цієї організації (на пільгових, у порівнянні з ринковими, умовах) надає країнам певний час для реалізації політики структурної перебудови та реформ, які дозволять відновити умови стійкого та сталого економічного зростання, зайнятості та соціальних інвестицій. Співпраця України з Міжнародним валютним фондом є індикатором для взаємовідносин з іншими міжнародними фінансовими організаціями та приватними зовнішніми інвесторами, інвестиції яких дуже необхідні для подальшого проведення

економічних реформ у державі. МВФ надає кредити країнам-членам лише за умови проведення ними певних змін в своїй економічній політиці, яких вимагає ця структура. Адже країна-позичальник, згідно з умовами надання кредитів, зобов'язана погоджувати з Фондом програму фінансово-економічної «стабілізації».

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВО – КРЕДИТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

3.1 Досвід співпраці України та Світового банку

Україна приєдналась до Світового банку у 1992 році. За більш ніж 27 років співпраці зобов'язання Банку перед країною сягнули майже 12 млрд доларів США в рамках приблизно 70 проектів і програм [26, с.42]. У березні 2014 року, одержавши запит від Уряду України, Група Світового банку (ГСБ) оголосила про свою підтримку програмі реформ, покликаних повернути українську економіку на шлях сталого розвитку.

Нинішній портфель проектів Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) складається з восьми інвестиційних операцій загальним розміром у приблизно 2,3 млрд доларів США й однієї Програми фінансування на основі результатів у розмірі 200 млн доларів США. Світовий банк та українська влада реалізують Концепцію партнерства з Україною на 2017-2021 фінансові роки, яка має на меті надання підтримки країні в забезпеченні тривкого відновлення економіки на користь усього населення. Концепція партнерства, що реалізовується, орієнтована на підвищення ефективності функціонування ринків, створення умов, необхідних для забезпечення фіскальної та фінансової стабільності, а також удосконалення надання послуг для всього населення України [26, с.42].

У рамках реагування на кризу в Україні в березні 2014 року оголосила про надання країні додаткової фінансової й технічної підтримки. Відтоді Банк надав народові України підтримку у формі двох серій позик у рамках політики розвитку (ППР), семи нових інвестиційних операцій, Програмного фінансування на основі результатів на підтримку сільськогосподарської галузі та двох гарантій загальним розміром майже 6 млрд доларів США, маючи на меті підвищення якості критично

важливих державних послуг, підтримку у здійсненні реформ і сприяння розвитку фінансового сектору [20, с.51].

Досить плідною є також співпраця України зі Світовим банком, який надає нашій державі позики з метою реформування окремих секторів економіки та запровадження ринкових реформ. Окрім надання фінансової допомоги, підтримка від Світового банку також може виражатися й у наданні кредитних гарантій на залучення позик від інших іноземних інвесторів. У даному випадку Світовий банк виступає гарантом того, що Україна поверне запозичені кошти і через це така позика буде вважатися більш надійною для потенційних кредиторів, а також вартість такої позики буде значно нижчою. Наразі співпраця Світового банку та України спирається на концепцію партнерства на 2017-2021 роки, що була схвалена Радою директорів Світового банку. Головною метою концепції партнерства є сприяння сталому та комплексному відновленню економіки України. Концепція базується на системній оцінці економіки України та містить план підтримки Світовим банком структурних перетворень української економіки, які втілюються урядом у середньостроковій перспективі.

Заходи з реформування, на підтримку яких здійснювались операції Банку, спрямовані на підтримку державної політики, сприяли належному урядуванню, прозорості та підзвітності в державному секторі, а також стабільності в банківському секторі, зниженню собівартості ведення бізнесу, а також ефективному використанню дефіцитних державних ресурсів для надання якісних державних послуг у важкий час. Ці операції також допомагали українській владі продовжувати реформування неефективної та несправедливої системи субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, одночасно захищаючи малозабезпечених від наслідків підвищення тарифів шляхом зміцнення системи соціальної допомоги [20, с.51].

Інвестиційні проекти Світового банку спрямовані на підвищення якості основних державних і комунальних послуг: централізованого теплопостачання, водопостачання й каналізації, охорони здоров'я та соціального захисту, а також державної інфраструктури: зокрема, ліній електропередачі та автомобільних доріг державного значення. Крім того, банк надає Україні підтримку у формі рекомендацій

у сфері державної політики й технічну допомогу в опрацюванні та реалізації структурних реформ комплексного характеру [21, с.48].

На додачу до фінансування кількох проектів у приватному секторі, реалізація яких триває, Міжнародна фінансова корпорація (МФК) реалізовує в Україні масштабну консультаційну програму, спрямовану на спрощення нормативних вимог, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення енергетичної ефективності, зміцнення конкурентоспроможності місцевих виробників харчових продуктів, сприяння відкриттю нових ринків і розширення доступу до фінансування.

З моменту приєднання України до Світового банку в 1992 р. сукупний розмір зобов'язань цієї фінансової установи в країні сягнув понад 9 млрд дол. США в межах 46 проектів і програм. Банк погодив і третій проект із відновлення автодоріг України на 560 млн дол. США.

Станом на 2019 рік Світовий банку фінансує 8 проектів в Україні на суму 2 250 000 000 дол. США. Мета проектів передбачає вдосконалення та подальша розробку соціальної та економічної інфраструктури. У цей час основна робота проводиться в наступних напрямках:

- Дорожня (Transportation: RSDP проект № 149322)
- Соціальна (Social Protection: UA SSN MOD проект № P128344)
- Енергетична (Energy and mining: Second Power Transmission Project проект № P146788)
- Водного господарства (Water, sanitation and flood protection: Second Urban Infrastructure Project проект № P132386)
- Фінансовий (Finance: Access to Long Term Finance проект № P156766) [11, с.63].

Проект розвитку дорожнього сектору. Відповідно до підписаного кредитного погодження (8549 UA) між Україною та Світовим банком, проект виділив 560 мільйонів доларів США на розвиток дорожньої відмови в Україні. США. Термін проекту на період 2015-2021 рр. Проект RSDP реалізується в 3 компонентах:

1. Встановлення дороги і підвищення безпеки безпеки
2. Утримання національних дорожніх міжнародних знань і їх інфраструктури

(переходи, мости і ін.).

3. Управління автомобільною мережею та його розвитком [11, с.63].

Для отримання піврічних кредитів, виділеного на реалізацію даного проекту, було проведено ряд тендерів на реконструкцію (будівництво) вулиці М-03 Київ - Харків - Довжанський і М-06 Київ - Чоп на різних учасниках. У рамках цього проекту також відбираються консультанти для технічного нагляду за роботою та розривом

Проект модернізації сетей соціального забезпечення. Реалізація цього проекту почалася 3 липня 2014 року і буде завершена 1 жовтня 2020 року. За цей час заплатили різні програми щодо вдосконалення захисту та вдосконалення роботи державних службовців для уязвимих груп у різних регіонах України на суму 300 млн. дол. США Для досягнення цілого цього проекту було зафіксовано: соціальні рекламні кампанії, навчальні курси для соціальних працівників, антикорупційні навчальні програми, розробка регіональних планів за збільшенням обсягу послуг по службі за сім'ю та т. д.

Другий проект по передачі електроенергії. Цей проект був зафіксований 22 грудня 2014 року з розробленою повною реалізацією до липня 2020 року. Бюджет цього проекту становить набагато більше 378 млн. дол. США. Мета цього проекту для України - підвищити надійність системи електропередачі та підтримати зовні. Проект складається з трьох основних компонентів:

1. Реконструкція підстанцій;
2. Створення оптичного енергетичного ринка;
3. Збільшення інституційного потенціалу Міністерства енергетики.

У ході реалізації проектів були придбані обладнання, програмне забезпечення, експертиза [17, с.47].

Другий проект міської інфраструктури. Проект почався 21 листопада 2014 року і буде працювати протягом 6 років до 31 жовтня 2020 року. Бюджет цього проекту становить 350 млн. дол. США Проект створений для підвищення якості та надійності, надає послуги та енергоефективність комунальних служб для початку підвищення їх інституційного потенціалу та інвестицій у військове відновлення та затримки

пошкоджених систем водопостачання, санітарії та очищення відходів, а також екологічної ситуації в регіоні. Обласні, вдосконалені для початку вирішення проблеми очищення сточних вод, забезпечення безпечної утилізації [17, с.47].

Проект складається з трьох компонентів:

1. Поліпшення міської інфраструктури,
2. Підвищення інституційного потенціалу та розвиток соціально-економічного потенціалу,
3. Підтримка управління проектами та його реалізацією.

Доступ до довгострокового фінансування. Проект направлений на вдосконалення доступу до фінансування для малих та середніх підприємств. Проект буде реалізований в 2017 - 2022 рр. Проект коштує 150 мільйонів доларів. Фінансування США. Ви можете оцінити масштабну реалізацію проекту в цілому за оглядом проекту.

Стосовно проекту розвитку дорожньої галузі, то слід зазначити, що Місія Світового банку наголошує на важливості прискорення виконання необхідних обстежень й оновлення соціальних та природоохоронних документів щодо будівництва обходу. Мали місце скарги з приводу його близькості до житлових будинків, і цю проблему треба вирішити швидко та з дотриманням політики Банку щодо захисних механізмів, із належним інформуванням місцевих жителів. Нині триває закупівля робіт із проведення інвентаризації, обстеження та розроблення проектів щодо автошляхів М-06 та М-03. Водночас досі не визначено механізмів укладення договорів на виконання відповідних робіт з утримання: у формі чи то єдиних контрактів на виконання робіт із реконструкції та довгострокового утримання, чи окремих контрактів [14, с.52]. До діяльності, яку Світовий банк проводить у сфері логістики, додатково залучається грант від Глобального інфраструктурного фонду, щоб виконати попереднє техніко-економічне обґрунтування перевезень у нижній течії Дніпра та передання Херсонського порту в концесію [14, с.52].

Проект розвитку дорожньої галузі в Україні [8] є продовженням Проекту покращення автошляхів і безпеки руху (ППАБР) та Другого проекту покращення

автошляхів і безпеки руху (ППАБР-2), що фінансувалися Світовим банком. У його межах і далі поліпшуватиметься автомагістраль загальнодержавного значення між Києвом і Харковом, посилюючи економічну інтеграцію центру зі сходом країни. Ця позика є частиною широкого пакета фінансової підтримки з боку Світового банку, оголошеного в лютому 2014 р., що передбачав надання Україні коштів у розмірі до 2 млрд дол. США. Із затвердженням цієї операції сукупний розмір підтримки, наданої країні Банком 2015 р., сягнув понад 1,5 млрд дол. США, разом з 1 млрд дол., котрий був наданий у межах прямої бюджетної підтримки на проведення реформ. Позика щодо реалізації проекту розвитку дорожньої галузі в Україні забезпечить підтримку низки заходів, пов'язаних із покращанням управління мережею автошляхів, транспортного сполучення та експлуатації доріг і дорожньої безпеки на ділянці магістралі “Полтава - Харків”. Зокрема, у межах компонента реабілітації автомобільних доріг і поліпшення безпеки на дорогах, за проектом фінансуватимуться ремонтні роботи з метою модернізації приблизно 100 км автошляху М-03, а саме на ділянці “Полтава - Валки” Модернізація відбуватиметься за стандартом дороги першої категорії: це буде автомагістраль із чотирма смугами руху й високим рівнем безпеки, включно з аварійним бар'єром по центру та, за потреби, бар'єрами по боках дороги. У результаті, на час завершення проекту в 2021 р., тривалість поїздки між Полтавою та Харковом скоротиться з теперішніх 140 хв до 96 хв разом з очікуваним зменшенням кількості дорожньо-транспортних пригод [18, с.55].

Позика також допоможе забезпечити фінансування техобслуговування й поліпшення дорожньої безпеки на приблизно 840 км основних транспортних коридорів країни, а саме: поліпшення об'єктів дорожньої інфраструктури (мости, розв'язки та обходи населених пунктів). Урешті-решт, проект спрямований на підтримку законодавчих та інституційних реформ, необхідних для покращання управління мережею доріг країни, сприяючи підготовці відповідного законодавства та документів, пов'язаних із фінансуванням, поширенням та експлуатацією вітчизняних систем та порядком здійснення габаритно-вагового контролю, справлянням плати за проїзд автомобільними дорогами загального користування та

встановленням автоматичних камер контролю швидкісного режиму. Крім того, надаватиметься підтримка в проведенні інформаційно-просвітницьких кампаній і публічних консультацій стосовно запровадження таких систем [12, с.66].

Отже, аналіз фінансування Світовим банком поточних проектів розвитку інфраструктури в Україні показав, що найбільша частка коштів у загальному обсязі фінансування (23,3 %) спрямована на розвиток транспортного сектору. Усі заходи заплановані на майбутні роки у рамках даної концепції наразі носять попередній характер та за необхідності будуть переглянуті шляхом проведення консультацій експертів Світового банку з урядом України, задля забезпечення актуальності даних заходів [13]. З огляду на зазначені проблеми у використанні кредитних ресурсів, слід активізувати зусилля щодо прискорення освоєння коштів і забезпечення високоякісних результатів усіх поточних інвестиційних проектів, що фінансуються Світовим банком у цій сфері.

3.2 Перспективи подальшої діяльності МБРР та МВФ в Україні

За підсумками оцінювання поточного стану співробітництва України з МБРР можна визначити ключові чинники, які обмежують розкриття потенціалу результативного співробітництва. На рис. 3.1 представлено основні напрямки співпраці України та МБРР [25, с.68].

Розвиток приватного сектору економіки шляхом відкриття кредитних ліній, а також надання кредитів та участі в акціонерному капіталі українських приватних підприємств

Розвиток фінансового сектору

Інфраструктурних проектів, зокрема в галузі транспорту та телекомунікацій, а також мереж тепло – та водопостачання

Підтримка підприємств сільськогосподарського сектору

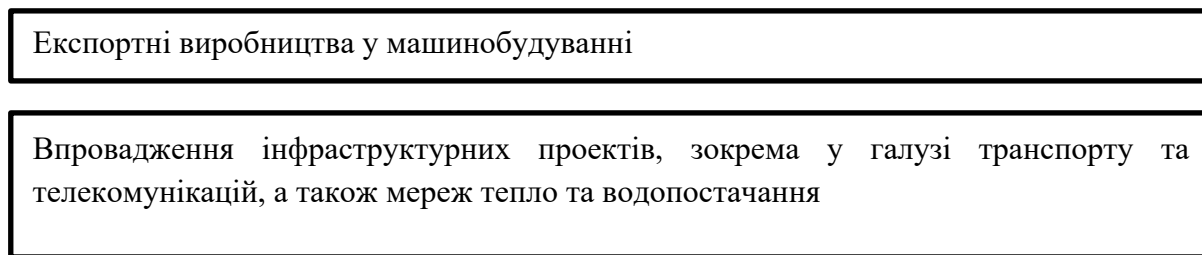

Рис. 3.1. Основні напрями співпраці України та МБРР [25, с.68].

У контексті української програми реформ до 2020 р. уряд звернувся до МБРР за допомогою у оперативній концептуалізації та імплементації процесу реформ. Відповідно до цього МБРР надає підтримку щодо [25, с.69]:

1. Розроблення й узгодження національних пріоритетів реформи, спираючись на підтримку Національної ради реформ, офіс управління проєктами;
2. Створення груп підтримки реформи в окремих пріоритетних міністерствах, які будуть займатися питаннями реалізації пріоритетних реформ, що проводяться цими міністерствами і трансформації державного управління в рамках цих міністерств;
3. Створення високого рівня міжнародної стратегічної консультативної групи з підтримки українських реформ (SAGSUR), надання експертних консультацій прем'єр міністра і Президента про результативність та ефективність реформ [25, с.69].

1. У макроекономічній сфері:

1. Тривала стагнація реального сектора економіки в умовах відсутності дієвих реформ зумовила глибокий економічний спад. Це циклічний чинник згортання економічної активності, отже, зниження можливостей залучати кредитні ресурси МБРР.

2. Посилення дестабілізуючого ефекту політичної напруженості. Політична криза, кінець 2015-2016 рр.

3. Нерозвиненість внутрішнього ринку та збереження експортної орієнтації в умовах значного обмеження зовнішнього попиту. Проєкти МБРР орієнтовані на

інтереси внутрішнього ринку, який в умовах спаду попиту на зовнішніх ринках не здатний самостійно утримувати запит на проекти ЄБРР.

II. У макрофінансовій сфері:

4. Значне нагромадження боргової концентрації в умовах помірних можливостей економічного зростання в Україні. Збільшення потреб в обслуговуванні поточного боргу обмежує можливості державних фінансів обтягуватися додатковими зобов'язаннями за кредитами МБРР.

5. Незадовільний стан фінансової репутації, що виявляється у критично низьких суверенних рейтингах. Нарощування українських активів для МБРР є чинником збільшення негативного тиску на фінансові рейтинги самого банку, що обмежує можливості збільшення фінансування [5, с.70].

III. У сфері державних фінансів:

6. Обмеження використання механізму державних гарантій. Держава обмежена в можливості нарощувати гарантований борг через ризики порушення нормативів граничного рівня боргу та через зростання ризиків необхідності реалізації цих гарантій через невиконання зобов'язань бенефіціарами коштів МБРР [5, с.71].

7. Незадовільно низький рівень інтеграції приватного капіталу до державних інвестиційних ініціатив. Фінансуючи, згідно зі Статутом, лише до 35% потреб кредиту, проекти МБРР потребують потужних інституційних суб'єктів для співфінансування. Слабкий розвиток та законодавча неврегульованість державно-приватного партнерства в Україні не дають можливості використовувати потенціал приватного капіталу, який нині не бере участі в проектах МБРР у державному секторі.

IV. На рівні ініціювання, підготовки та реалізації проектів:

8. Значний регуляторний тиск та урегульованість процесів. Усереднений термін від ініціювання та підготовки проекту до стадії реалізації становить півтора-два роки. Складність погоджувальних процедур, зокрема через кількість міністерств та відомств - суб'єктів погодження, суттєво збільшує часовий проміжок між погодженням позики банком та отриманням перших траншів.

9. Недостатнє представництво вітчизняних компаній у забезпеченні потреб проектів МБРР у державному секторі [5, с.71].

Вплив МБРР на розвиток вітчизняного малого та середнього підприємництва дуже значний. Так у 2019 - 2020 рр. в Україні планується реалізувати близько 160 проектів грантової підтримки МСП з боку МБРР. Загалом за період з 2010 р. по 2020 рр. кількість консалтингових проектів, які супроводжував банк для трансформації МСП досягла тисячі, де найактивнішими стали компанії харчової промисловості та торгівлі. У процесі реалізації спільних з МБРР проектів у сфері МСП було створено понад п'ять тисяч робочих місць, близько 60% компаній зазначили зростання обороту в рази, 19% компаній вийшли на експорт, а 44% компаній по завершенню першого проекту звернулися за консультаційною підтримкою повторно [21].

З метою залучення в аграрну галузь інвестицій, кредитних ресурсів та створення сприятливого інвестиційного клімату Міністерством аграрної політики та продовольства України проводиться системна робота з МБРР. Діяльність МБРР у секторі сільського господарства охоплює весь виробничий ланцюг від вирощування і обробки до пакування та роздрібного продажу. МБРР вносить значний вклад у розвиток аграрного сектору через фінансову підтримку місцевих та іноземних корпоративних клієнтів, а також малих і середніх підприємств. Банк також реалізує проекти технічної допомоги спільно з Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) [21].

Автором запропоновано напрями реформування в Україні щодо співробітництва з МБРР:

1. Правова підтримка угод з деривативами.
2. Підтримка з питань удосконалення електронних закупівель та електронних комунікацій.
3. Консультації щодо корпоративного управління нафтогазових компаній.
4. Консультації щодо сприяння реалізації інфраструктурних проектів.

Отже, за умовами МБРР претендувати на їх підтримку можуть офіційно зареєстровані компанії з хорошою діловою репутацією.

Основними напрямами співпраці між Україною та Світовим банком визначено:

- управління державними фінансами та реформа у сфері державного управління;

- продовження ефективної антикорупційної діяльності;
 - управління найбільшими фіскальними ризиками та покращення управління у сфері державних інвестицій;
 - посилення фінансового сектора держави;
 - розбудова та модернізація інфраструктури;
 - створення рівноправного партнерства у приватному секторі;
- впровадження земельної реформи;
- впровадження реформи охорони здоров'я;
 - проведення приватизації;
 - ефективне, результативне та комплексне надання послуг;
 - цільова допомога громадянам, постраждалим від збройного конфлікту на сході держави.

Отже, можемо спостерігати позитивні наслідки кредитів МВФ, такі як:

1. Впровадження реформ, метою яких є стабілізація української економіки та повернення її на шлях зростання;
2. Покращення ситуації з платіжним балансом;
3. Стабілізація валютно-обмінного курсу гривні і посилення банківської системи, яка дасть можливість економіці розвиватися;
4. Збільшення золотовалютних резервів Національного банку України, що дозволить суттєво покривати імпорт;
5. Зростання міжнародного авторитету України, що надасть можливість доступу до коштів інших міжнародних фінансових організацій та приватних інвесторів.

Але окрім позитивних наслідків впливу кредиту на економіку України є ще ризики появи негативних тенденцій і результатів. Одним із найбільш важливих це є процес зростання державного боргу і перетворення проблеми його обслуговування на перманентну проблему запозичення. Україна на даний час заборгувала своєму головному кредитору – Міжнародному валютному фонду – понад 12 млрд. доларів., при цьому зобов'язання розділені між Нацбанком і Міністерством фінансів. Як відомо, Україна з 2018 року чекає серйозні виплати за держборгом. Пікове

навантаження на виплати припадає на 2019 рік. В цілому, за наступні чотири роки Україна повинна виплатити близько 20 млрд. дол. за зовнішнім боргом [17].

Стратегія партнерства МБРР і МФК з Україною на 2016–2020 рр. включає два компоненти:

1) поліпшення державних послуг та державних фінансів: підтримка розбудови відносин із громадянами (відповідальне і збалансоване фіскальне управління; ефективність надання послуг з охорони здоров'я й освіти та адресна соціальна допомога; надання комунальних послуг (водопостачання, водовідведення, тепlopостачання)) [13];

2) підвищення політичної ефективності та економічної конкурентоспроможності: підтримка розбудови відносин із бізнесом (сприятливість, стабільність та прогнозованість середовища для бізнесу для вітчизняних і закордонних інвесторів; поліпшення інфраструктури для зменшення вартості ведення підприємницької діяльності; комплексне реформування сільсько-господарського сектора) [13].

Ураховуючи існуючі ризики для реалізації програми через непослідовне впровадження попередніх реформ, серйозні проблеми з урядуванням та уроки попередньої Стратегії партнерства з Україною, Світовий банк використовує калібрований підхід до надання фінансової допомоги Україні, що полягає у помірному кредитному фінансуванні у разі загальмування реалізації реформ та у збільшенні обсягів фінансування і спектру інструментів у разі прискорення реформ, поліпшення урядування і готовності використати фінансування і знання банку.

Отже, варто зазначити, що співробітництво України з міжнародними валютно-фінансовими організаціями має ряд як позитивних, так і негативних наслідків. Серед позитивних наслідків слід виділити такі: створення достатніх валютних резервів для повернення кредитів із відсотками, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки, підвищення кредитного рейтингу країни на світовому фінансовому ринку, сприяння удосконаленню банківської та грошово-кредитної системи держави [2, с.36]. Недоліки: формування фінансової залежності країни від зовнішніх ресурсів, нарощення зовнішнього боргу держави, формування «споживацького» типу економіки, перетворення

проблеми обслуговування боргу в проблему запозичення, зубожіння населення в довгостроковій перспективі через підвищення тарифів на газ та опалення, замороження соціальних виплат та ін. Проте, незважаючи на недоліки співробітництва України з МВФ, все ж є і позитивні сторони його впливу на національну економіку (див. табл. 3.1).

Загалом майбутня співпраця з МВФ є важливою з погляду збереження належного іміджу України, який сприятиме підвищенню кредитного рейтингу на світових фінансових ринках та збереженню привабливості для іноземних інвесторів [2, с.37].

Таблиця 3.1

Аргументи на користь співпраці України з МВФ

№	Аргумент	Зміст
1	Недостатність фінансування для програм	довгострокові і дешеві кредити МВФ (передбачають виплату відсотків у розмірі близько 2 % річних від загальної суми боргу) сприяють послабленню проблеми фіскального дефіциту, оскільки частина коштів МВФ перекинула видатки з погашення зовнішніх зобов'язань уряду, проведення розрахунків за російський газ та покриття касових розривів
2	Рекапіталізація проблемних	проведення рекапіталізації проблемних банків, що дало змогу вкладникам повернути свої кошти і припинити депозитну паніку.
3	Стабілізація національної	створення достатніх валютних резервів, що дозволить Україні зміцнити та підтримувати стабільність національної валюти, успішно провести
4	Вигідні умови кредитування	Україні потрібно виплачувати свої зобов'язання за вже взятими позичками МВФ та процентами по ним. А без інших кредитів державі просто не обійтися. І більш дешевих грошей, ніж від МВФ немає. А якщо вони і будуть, то будуть інші політичні та економічні вимоги, які

Джерело: розроблено автором на основі [11], [15]

Отже, на розвиток національної економіки будуть негативно впливати як масштабна співпраця з МВФ, так і розрив відносин із ним, оскільки відмова від позик негативно відзначиться на стабільності української економіки, а отримання кредиту, своєю чергою, призводить до підвищення тарифів і скорочення соціальних витрат може призвести до посилення соціальної напруженості.

Нинішні кредити МВФ сприяють Україні у відновленні економіки та створенні умов для самодостатнього розвитку після завершення поточної програми,

оскільки головними умовами під час надання кредиту було таке:

- відсоткова ставка становить 3% річних;
- ставка одноразової комісії (за резервування коштів) – 0,15% (повертається пропорційно сумі отриманих коштів);
- ставка сервісного збору – 0,5% від суми траншу [20].

Економічні результати реформування у рамках програми МВФ для України наведено на рис.3.2.

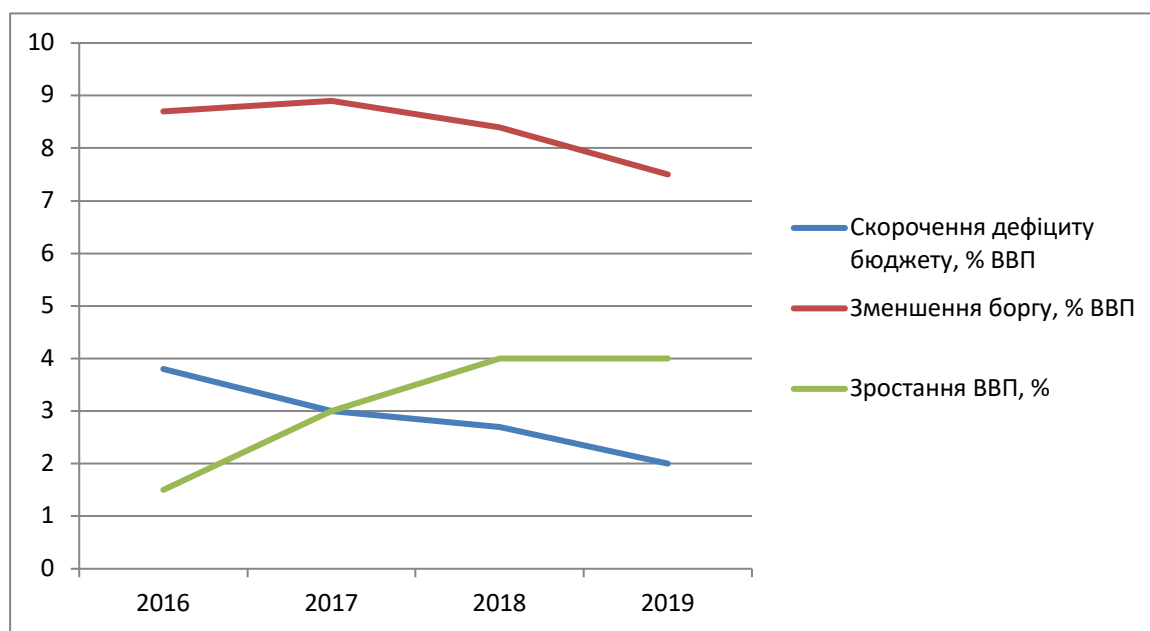

Рис. 3.2. Економічні результати реформування у рамках програми МВФ для України

Джерело: складено автором за даними [20]

Отже, аналізуючи вищезазначені показники (рис.2.1), можна зробити висновки, що співпраця України МВФ є важливою для економічного розвитку нашої держави, оскільки протягом наступних років прогнозуються підвищення росту ВВП, а також поступове зменшення зовнішнього боргу країни та скорочення дефіциту бюджету. Також після завершення програми МВФ економіка України може зростати без підтримки донорів.

Загалом Україна є другим після Греції найбільшим боржником Міжнародного валютного фонду. З урахуванням щойно отриманого траншу борг України перед

МВФ становить 11,5 млрд. дол., МВФ утримує близько 15% державного та гарантованого державою боргу України [21].

Отже, аналізуючи співпрацю України з МВФ, основні положення полягають у наступному:

- відновленні стабільності та довіри у фінансовому секторі шляхом стабілізації банківської системи через виважене надання Національним банком ліквідності під забезпечення заставою і моніторинг стану ліквідності банків;
- зміцненні регуляторної та наглядової бази, оновленні і реалізації стратегії врегулювання банків за рахунок скорочення обсягів кредитування пов'язаних осіб;
- рекапіталізації та врегулюванні банків, а також посиленні системи корпоративного управління і фінансових показників у державних банках;
- запровадженні ефективної грошово-кредитної політики для стабілізації гривні, зниження інфляції, наповнення золотовалютних резервів;
- зміцненні державних фінансів та скороченні державних витрат для регулювання державного боргу [21].

Аналізуючи всі вищеперераховані фактори, у майбутньому очікується підвищення реального ВВП на 2,7% через незначне, однак усе ж таки підвищення курсу національної валюти, встановлення на фіксованому рівні тарифів на газ і опалення. Очікується, що підвищення валютного курсу призведе до зменшення зовнішнього боргу до 27,4% ВВП.

Вагомим негативним моментом в економіці країни є посилення інфляційного тиску. Згідно з даними МВФ, рівень інфляції у кінці 2017 р. становив 22%, що призведе до підвищення цін на основні продукти споживання і зниження ділової активності [22].

На сучасному етапі в Україні спостерігається кризова ситуація у виробничій та соціальній сфері, фінансово-бюджетній та банківській системах, зокрема зростання безробіття, значний державний борг та дефіцит державного бюджету, інфляція та ін. Для їх подолання, а також для забезпечення фінансової стабілізації та економічного зростання держави, важливими є позики в міжнародних фінансових

організацій, зокрема Міжнародного валютного фонду (МВФ) [21].

Співпраця з МВФ є важливою з огляду на необхідність збереження належного іміджу країни, що сприятиме підвищенню її кредитного рейтингу на світових фінансових ринках, зменшенню відсоткових ставок по кредитах, дозволить зберігати привабливість для іноземних інвесторів. Кредити МВФ заохочують зростання споживання, сприяють удосконаленню банківської та грошово-кредитної системи держави, надходженню іноземних інвестицій, стимулюють розвиток торгівлі. Поряд з тим, Україна досі дуже залежна від зовнішньої допомоги, для вирішення проблем платіжного балансу МВФ надає Україні довгострокові, порівняно дешеві кредити, які сприяють вирішенню проблем платіжного балансу, з вимогою виконання деяких умов. Але Україна не виконує всі вимоги МВФ, що обумовлює затримання подальшого кредитування [8, с.48].

Стратегія взаємовідносин та ефективність рекомендацій щодо виходу з кризових ситуацій від МВФ для України повинна будуватися з урахуванням поточного стану національної економіки. Необхідною є й більш широка концептуальна визначеність, а саме включення моделі співпраці з міжнародними фінансовими організаціями (МФО) і приватними кредиторами в загальну модель соціально-економічного розвитку [9, с.36].

Також необхідно чітко визначити форми продовження співробітництва. З урахуванням практики останніх років щодо нерегулярності надходження фінансових ресурсів, можливі зміни самих принципів взаємовідносин з МФО.

Напрямок подальшої побудови відносин України з МФО є перехід від безпосереднього отримання фінансових ресурсів до отримання консультативної і політичної підтримки від цих установ. Фахівці міжнародних структур не повинні приймати рішення, як це робилося до цього часу. Незалежно від обставин, рішення повинні приймати українські посадові особи, що є елементарною ознакою існування економічного і політичного суверенітету [9, с.36].

Для ефективної співпраці з МВФ в сучасних умовах необхідна переорієнтація співробітництва з МФО на досягнення національних інтересів України в країні та за її межами. Деяко гіпотетичним виглядають впливи за допомогою МФО на інші

країни для досягнення національних інтересів України. Необхідної проробки потребують можливості політичного та економічного впливу на інші країни за рахунок співпраці з МФО та інституціями [9, с.36].

Важливим є чіткий розподіл функцій і сфер діяльності між державними організаційними структурами – Міністерством фінансів України, Національним банком України, Міністерством економіки та торгівлі України (та його підрозділами, які здійснюють загальнодержавне регулювання зовнішньо-економічної діяльності) тощо. Організаційні структури, від діяльності яких залежить розвиток співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями повинні мати чітку програму діяльності, яка, в свою чергу, потребує постійної координації у відповідності до чітко визначених державних стратегічних пріоритетів.

Отже, програми перебудови економіки включають всебічне вивчення економіки країни-реципієнта, у тому числі виявлення причин і характеру труднощів в платіжному балансі країни, з другого боку, побудова економічної політики, яка допоможе досягнути рівноваги між попитом та пропозицією на ресурси.

Перспективи реформування міжнародних фінансових інститутів та їх майбутня роль в глобальному регулюванні залежать від зміни співвідношення сил між провідними державами світу. Без проведення програми економічних перетворень фінансова підтримка з офіційних джерел не має сенсу, бо в цьому разі позичкові кошти використовуватимуться на фінансування тільки поточних проблем платіжного балансу, які без реформування економіки заново нагромаджуватимуться й перетворюватимуться у зайвий тягар. Уряду необхідно зосередитися на перебудові бюджетної політики, насамперед цілеспрямованому витрачання залучених коштів на розвиток реального сектору економік [9, с.39].

Отже, слід кардинально змінити систему розподілу квот на основі вироблення справді прозорого механізму, що дозволить країнам, що розвиваються, зайняти у світовій економіці відповідне своїй ролі місце в структурі управління МВФ.

3.3 Поліпшення інвестиційного клімату в Україні

Значна частина економічних деструкцій виникла в Україні і після трансформаційного спаду. Сформувалася уразлива до стану зовнішніх ринків та цін деформована галузева структура економіки сировинного характеру. У ВВП країни різко зменшилася частка промисловості, особливо переробної. Розширилася тіньова економіка, тіньові доходи, та відповідна зайнятість.

Протягом багатьох років відчувається дефіцити публічних фінансів, зокрема, державного бюджету, державних корпорацій, Пенсійного фонду України. Має місце системна залежність України від кредитів МВФ, інших міжнародних організацій. Відбулося неконтрольоване знецінення національної валюти. Втрачаються міжнародні резерви. Спостерігається обвальне падіння рівня життя людей, реальних доходів, заощаджень, купівельної спроможності, зростання цін. Набули масовості еміграційні потоки економічного характеру та внутрішнє переміщення громадян, обумовлене війною.

Непропорційно до доходів громадян, їх купівельної спроможності вирости ціни на житлово-комунальні послуги та тарифи на тепло, гарячу і холодну воду, інші послуги. Домінуюча частина громадян переведена на субсидії. Великі економічні, військово-стратегічні втрати понесені внаслідок анексії Криму, окупації частини території Донецької та Луганської областей, гібридної війни. Втрачена основна частина військово-морського флоту, стратегічних промислових підприємств, виникли дисбаланси у виробництві і споживанні промислової продукції, зокрема, вугілля [18, с.54].

Розгорнулася системна банківська криза. За короткий час ліквідовано 100 банків. З початку 2014 року до середини 2017 року з банківської системи звільнено майже 111 тис. чоловік, а згодом ліквідовано ще 8 банків. Більше половини активів банківської системи націоналізовано і перешли у державну власність. Країна набула статусу ризикованої із негативним інвестиційним іміджем та "деструктивною економікою". Модернізація деструктивної економіки є можливою лише за рахунок створення умов для надходження в країну великих обсягів вітчизняних та іноземних інвестицій, припинення втечі капіталу, реалізації фундаментальних національних інвестиційних програм і проектів.

Розглянемо позитивні та негативні фактори інвестиційного клімату. До позитивних факторів інвестиційного клімату належать вигідне географічне становище країни, наявність доступних ресурсів, розвинутого економічного потенціалу. Серед цих факторів входження країни до провідних інтеграційних об'єднань держав, значні розміри її території, достатня чисельність населення, стабільне політичне середовище, відсутність конфліктів, перманентних урядових змін, дострокових виборів, унормоване правове середовище, стабільність і неупередженість законодавства, захист прав власності інвесторів, наявність розвиненої системи їх державної підтримки та гарантій, ефективність судової системи [28, с.63].

Це соціально-економічна стабільність, сучасний внутрішній ринок, відсутність подвійного оподаткування, стабільна і прозора податкова система, помірний податковий тиск, міцна банківська система, конвертовані гроші, доступні кредити, низький рівень інфляції, відсутність обмежень на введення і виведення капіталу, безмитний режим, або режим низьких мит. Це наявність переваг у конкуренції, низькі, прогнозовані і контрольовані ризики, їх страхування [28, с.64].

Важливим чинником сприятливого інвестиційного клімату є характер регуляторного впливу, реєстраційні вимоги до інвесторів, стан ліцензування, сертифікації, стандартизації, контролю з боку державних органів, наявність корупції, хабарництва, тіньових та лобістських механізмів ухвалення рішень, ступінь узгодженості національного законодавства з міжнародними актами. Це процедури, час та кількість документів для підключення до електромереж, отримання дозволів на будівництво, землі, відкриття і ліквідації підприємства, подолання неплатоспроможності. Особливими для України є проблеми впровадження стандартів технічного регулювання ЄС, стандартів НАТО в армії.

Найбільш болісними в Україні є питання системи видачі дозволів, якість системи державного контролю, безнадійно застаріле технічне регулювання, наявність обмежень на введення/виведення капіталу, прибутку, дивідендів, валюти, а також відсутність реальної державної підтримки і гарантій інвесторів. Несприятливий інвестиційний клімат в Україні обумовлюють нестабільність, загрози та ризики

гібридної війни, інфляція, недосконале законодавство, змінювана податкова система, високі мита, вартість ресурсів, ризики втрати або знецінення капіталу, бюрократія, корупція, тіньові стосунки з владою, низький рівень платоспроможного попиту людей та високий рівень бідності [23, с.39].

В Україні немає механізму захисту прав власності, що є ґрунтом для розповсюдженого рейдерства. В країні не запроваджені фондові інструменти, сприятливі для інвестування, внаслідок чого практично немає можливостей для надійного та ефективного розміщення коштів пенсійних фондів, інших інституціональних та прямих інвесторів. Функцію такого інструменту можуть виконати хіба що державні цінні папери. В державі не дієва, корумпована, фактично непрацююча судова система, у якій без грошей неможливо вирішити жодне питання [14, с.45].

Позитивні та негативні фактори інвестиційного клімату оцінюються міжнародними рейтингами та індексами. Важливим є індекс глобальної конкурентоспроможності, за яким оцінюється здатність економіки країни досягати високої ефективності бізнесу і на цій основі високих темпів економічного зростання та добробуту. Індекс — це порівняння країн світу за 12 складовими. Це інституції, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я, початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів, ринку праці, рівень розвитку фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, рівень розвитку бізнесу, інновації. Індекс розраховується з урахуванням Концепції порівняння конкурентоспроможності країн на різних стадіях економічного розвитку. Він розробляється Всесвітнім Економічним Форумом (ВЕФ). Україна в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017—2018 рр. займає 81 місце з 137 держав, що оцінені.

Є індекс легкості ведення бізнесу. За ним оцінюється бізнес-клімат у країнах за простотою найважливіших для малого і середнього бізнесу адміністративних процедур, за двома типами показників. Це показник рівня міцності правових інститутів, що регулюють бізнес. Це показники, які відображають складність і вартість процедур регулювання, а саме реєстрація підприємств, отримання дозволів

на будівництво, підключення до системи енергопостачання, отримання кредиту, реєстрація власності, оподаткування, закриття підприємства, міжнародна торгівля. Зазначений індекс розраховується Світовим Банком і має назву "Doing Business 2018". Україна у 2018 році за цим індексом посідає 76 місце з 190 оцінюваних країн [34].

Використовується індекс інвестиційної привабливості країн (International Business Compass), що розраховується німецькою аудиторською компанією В&О спільно з Гамбурзьким інститутом світової економіки (HWWI). Для цього враховуються обсяги валового національного боргу, питома вага прямих іноземних інвестицій на душу населення, надходження таких інвестицій на душу населення, рівень інфляції, річні зміни споживчих цін, рівень інвестиційної свободи, обсяг інвестиційних обмежень руху капіталу, споживчі витрати приватних домогосподарств на одну людину у постійних цінах. У 2016 році Україна за зазначеним індексом посіла 130 місце із 174 країн [34].

Існує індекс інвестиційної довіри від Компанії А.Т. Kearney (FDI — Confidence Index by A — by A.T. Kearney). Індекс довіри прямих іноземних інвесторів А.Т. Kearney визначається шляхом опиту компаній різних країн світу, річний оборот яких перевищує 500 млрд дол. США. Рейтинг відображає перспективи іноземних вкладень. Він складається для 25 найбільш привабливих країн для прямих іноземних інвестицій як середньозважене значення 4 варіантів відповідей на питання про стратегію вкладення прямих іноземних інвестицій на найближчі 1—3 роки. Варіанти відповіді такі: високий рівень інтересу вкладення інвестицій в країну, середній, низький, а також відсутність інтересу. У 2017 році до першої десятки країн зазначеного індексу увійшли за місцем у ньому США, Німеччина, Китай, Великобританія, Канада, Японія, Франція, Індія, Австралія, Сінгапур. Україна не потрапляє до числа країн для яких розраховується індекс.

На сучасному етапі місця, які займає Україна у рейтингах міжнародних організацій, на жаль, свідчать про її низький рівень конкурентоспроможності. Економіка України за 26 років незалежності так і не змогла відновитися до рівня 1990

р. За цей час більшість показників погіршилася. Відповідно до дослідження ВЕФ, за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2014–2018 рр. [34] перше місце зайняла Швейцарія, яка стабільно утримує лідируючу позицію з 2010 р. Друге місце зайняли США, Сінгапур спустився на третє. У десятку найконкурентоспроможніших країн також увійшли Нідерланди, Німеччина («локомотив Єврозони»), Гонконг, Швеція, Великобританія, Японія, Фінляндія (див. табл. 3.2 Додаток Д).

Європейські країни продовжують переважати в першій половині рейтингу серед найбільш конкурентоспроможних економік світу. Порівняно з минулим роком Україна піднялася на чотири позиції і посіла 81-е місце. Сусідами стали Бразилія і Бутан (у 2015–2016 рр. – Словаччина і Хорватія, у 2016–2017 рр. – Гватемала і Таджикистан, у 2017–2018 рр. – Намібія і Греція) [34].

В рис.3.3 представлені Індекси рівня глобалізації 10-ти і найбільш розвинених країн світу за даними World Economic Forum за період 2012-2017 рр. [36].

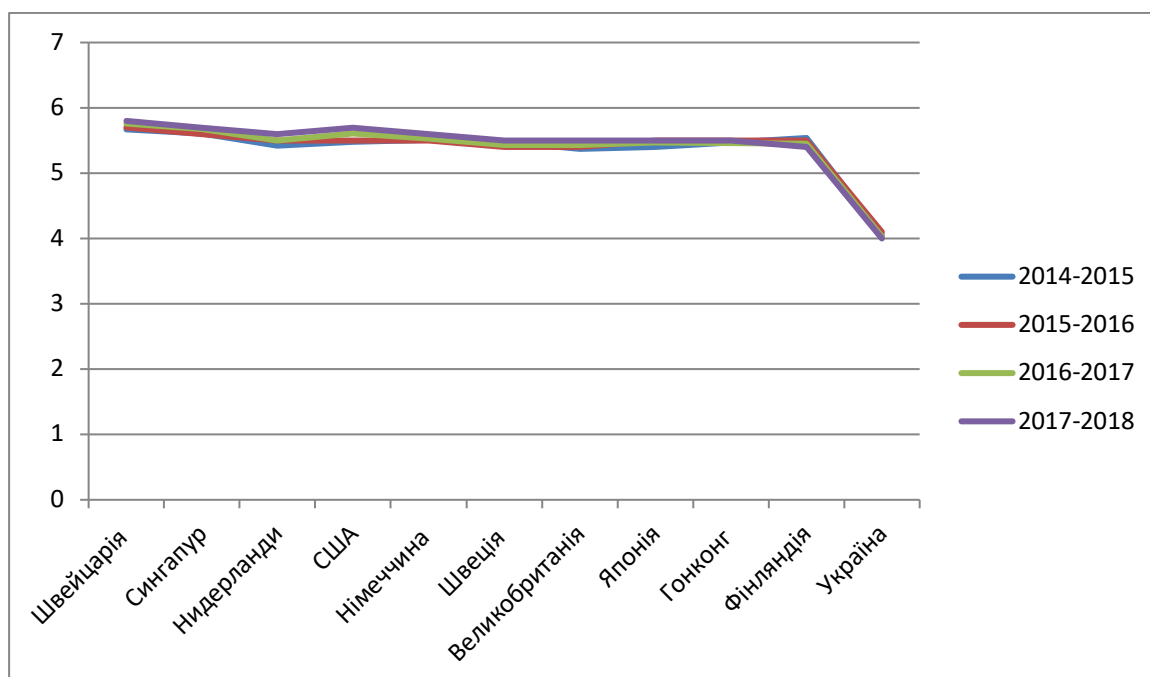

Рис. 3.3. Індекс рівня глобалізації країн світу та України за період 2015-2018 рр.

Джерело: складено автором за даними World Economic Forum

Конкурентоспроможність України за 2015–2019 рр. не потерпіла значних коливань та змін (див. табл. 3.2). Проаналізуємо показники динаміки значень Індексу

глобальної конкурентоспроможності України за 2015–2019 рр. (див. табл.3.3 та рис. 3.4) [34].

Таблиця 3.3

Показники динаміки значень Індексу глобальної конкурентоспроможності України за 2015–2019 рр. [34].

Роки	Значення індексу, бал.	Абсолютний приріст, бал.		Темп зростання, %		Темп приросту, %		Абсолютне значення 1% приросту, бал.	Пункти зростання, %
		базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий		
2014–2015	4,05	0,78	-0,08	123,85	98,06	23,85	-1,94	0,0413	0,61
2015–2016	4,10	0,83	0,05	125,38	101,23	25,38	1,23	0,0405	1,53
2016–2017	4,03	0,76	-0,07	123,24	98,29	23,24	-1,71	0,0410	-2,14
2017–2018	4,00	0,73	-0,03	122,32	99,26	22,32	-0,74	0,0403	-0,92
2018–2019	4,11	0,84	0,11	125,69	102,75	25,69	2,75	0,0400	3,37

Джерело: складено за даними Всесвітніх економічних форумів 2014–2019 рр.

Рис. 3.4. Динаміки значень Індексу глобальної конкурентоспроможності України за 2015–2019 рр.

Джерело: складено за даними Всесвітніх економічних форумів 2015–2019 рр.

Вивченням рівня глобалізації країн світу займається Швейцарський економічний інститут (KOF Swiss Economic Institute) за участю Федерального швейцарського технологічного інституту (Swiss Federal Institute of Technology)) з

2002 року. Результат дослідження - це Індекс рівності глобалізації країн світу (KOF Index of Globalization), який позиціонується як комбінований показник, що дозволяє оцінити масштаб інтеграції тієї чи іншої країни в світовий простір та порівнювати різні країни за його компонентами. Згідно з даними рис.2.2, на протязі 5-ти років рейтинг глобальної конкурентоспроможності очолює Швейцарія. На 2-му місці стабільно тримає свої позиції Сингапур. В 2015 році Фінляндія поступилася Сполученим Штатам Америки, а в 2016-2017 рр. опустилася на 8 і 10 місць відповідно. Сполучені Штати Америки покращили свій рейтинг, піднявшись з 7 до 3 місця, в першу чергу, у зв'язку з підвищенням ефективності фінансового ринку, а також зміцненням довіри суспільства до державним інститутам. В період з 2015-2019 рр. склад десятки світових лідерів не змінився. В неї також входять такі країни, як Нідерланди, Німеччина, Великобританія, Японія, Гонконг та Фінляндія [36].

Україна програє середнім оцінкам розвинених країн ЄС за всіма складниками конкурентоспроможності. Найбільше відставання спостерігається за складниками «інституції», «інфраструктура», «технологічна готовність», «відповідність бізнесу сучасним вимогам», «інновації». У більшості наведених складників ідеться не стільки про кращі оцінки України, скільки про ще гірші оцінки серед країн СНД. У результаті більшість країн СНД випереджає Україну за GCI.

Для отримання узагальнюючих показників динаміки GCI обчислимо середні величини: середній рівень динамічного ряду, середній абсолютний приріст (характеризує середню швидкість зростання (або зниження) рівня), середній темп зростання (показує, у скільки разів у середньому кожен даний рівень ряду більший (або менший) від попереднього рівня), середній темп приросту (показує, на скільки процентів у середньому збільшується (або зменшується) даний рівень порівняно з попереднім):

GCI України змінювався неоднаковими темпами: в 2015, 2016 рр. він знижувався, в 2017,2018,2019 роки – зростав. У 2018–2019 рр. порівняно з 2017–2018 рр. значення GCI України зросло на 0,11 бали, або у 1,0275 рази, або на 2,75%. У 2015–2019 рр. у середньому щорічно значення GCI становило 3,93 бали [34]. Щорічно значення індексу зростало в середньому на 0,065 бали. У цілому ж значення GCI за

досліджуваний період зросло на 0,84 бали, або в 1,257 раз (на 25,69%). За середнім темпом зростання в 101,77% можна встановити, що середній щорічний темп зростання індексу становить 1,77%. Зі зростанням GCI збільшувалося абсолютне значення одного проценту приросту до 0,0400 бали в 2018–2019 рр. [34].

Значення індексів складників у глобальному рейтингу конкурентоспроможності України за 2015–2019 рр. та їх динаміку наведено в табл. 3.4. [34].

Таблиця 3.4

**Індекс глобальної конкурентоспроможності України
за 2015–2019 рр. [34].**

Індекс глобальної конкурентоспроможності	2015–2016	2016–2017	2017–2018	2018–2019
ОСНОВНІ ВИМОГИ	4,14	4,03	4,00	4,11
Інституції	4,36	4,08	4,03	4,18
Інфраструктура	2,98	3,07	3,05	3,21
Макроекономічне середовище	4,16	4,07	3,93	3,95
Охорона здоров'я та початкова освіта	4,14	3,12	3,17	3,52
ПІДСИЛЮВАЧІ ПРОДУКТИВНОСТІ	6,14	6,06	5,95	6,02
Вища освіта і професійна підготовка	4,11	4,09	4,04	4,09
Ефективність ринку товарів	4,93	5,03	5,08	5,09
Ефективність ринку праці	3,99	4,02	3,98	4,04
Розвиток фінансового ринку	4,12	4,33	4,23	4,01
Технологічна готовність	3,54	3,18	2,95	3,11
Розмір ринку	3,50	3,45	3,58	3,83
ІННОВАЦІЇ ТА ФАКТОРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	4,58	4,54	4,40	4,49
Відповідність бізнесу сучасним вимогам	3,41	3,55	3,53	3,55
Інновації	3,66	3,70	3,62	3,72
	3,16	3,41	3,44	3,37

Джерело: складено за даними Всесвітніх економічних форумів 2008–2018 рр.

Аналіз основних субіндексів Індексу глобальної конкурентоспроможності для України у 2018–2019 рр. порівняно з 2017–2018 рр. дає можливість зробити такі висновки. За двома з трьох субіндексів Україна поліпшила свої позиції в рейтингу; за сімома складниками маємо поліпшення, за чотирма – погіршення, за одним позиція не змінилася [34].

За першим субіндексом «Основні вимоги» (основа факторно-орієнтованих

економік) Україна поліпшила свій результат на шість позицій [34]. Корупція завжди залишалася однією з найсерйозніших проблем України. Через рік після Революції гідності Україна залишалася найбільш корумпованою країною Європи. За результатами глобального Індексу сприймання корупції 2014 р. країна посідала 142-е місце зі 175. Створення автономного органу (поза системою наявних правоохоронних органів), а саме Національного антикорупційного бюро України (НАБУ; закон набрав чинності 25 січня 2015 р.) передбачає протидію кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та становлять загрозу національній безпеці. На 2017-2019 рр. НАБУ розслідувало 320 справ, корупційний збиток від яких оцінюється у 85 млрд. грн. За словами голови НАБУ, вже встановлено назви комерційних структур із більш як 10 країн світу, за участі яких з України незаконно виведено понад 2,27 млрд. грн., 428 млн. дол., 4,3 млн. євро і 825 тис. фунтів стерлінгів. Але поки що успіхи бюро можна вважати такими лише умовно, оскільки за два роки НАБУ не змогло повернути вкрадене за складними багатоходовими схемами, а ув'язнено всього декілька дрібних хабарників [20].

Високорозвинена інфраструктура має велике значення для ефективного функціонування економіки. Це пов'язано з тим, що вона є важливим фактором під час визначення місця розташування економічної діяльності. Інфраструктура стимулює конкуренцію і має значний вплив на економічне зростання. Вона послаблює вплив відстаней між регіонами, що забезпечує інтеграцію національного ринку та зв'язок із ринками інших країн та економічних регіонів. За складником інфраструктури Україна на три позиції погіршила свій результат (78-е місце). Відзначимо, що досі позначається позитивна роль масштабних інфраструктурних проєктів, які пов'язані з підготовкою країни до фіналу футбольного чемпіонату Євро-2012.

Стабільність макроекономічного середовища – запорука національної конкурентоспроможності. Держава не може ефективно надавати послуги, якщо вона змушена сплачувати високі відсотки за минулі борги. Бюджетний дефіцит обмежує спроможність держави реагувати на цикли ділової активності й інвестувати у заходи,

спрямовані на підвищення конкурентоспроможності. Компанії не в змозі працювати ефективно, якщо рівень інфляції виходить за межі контролю. За складником макроекономічного середовища Україна трохи поліпшила своє низьке місце (плюс сім позицій, 121-е місце) [20].

Все більше економіка України залежить від зовнішніх фінансових ресурсів. Станом на кінець 2019 р. чистий зовнішній борг державного сектору наблизився до 28 млрд. дол. США, що з урахуванням особливостей його обслуговування протягом найближчих двох- трьох років вимагатиме додаткових зовнішніх запозичень, насамперед від МВФ. Ситуація, яка збережеться найближчими роками, характеризується тим, що такий ступінь залежності від зовнішніх запозичень не зменшуватиметься, а, скоріше за все, зростатиме. Крім того, за рекомендаціями МВФ в Україні додаткові запозичення будуть неминучими для успішної боротьби з інфляцією шляхом таргетування в умовах очікування низьких темпів економічного зростання (1,5-2,5%) і дефіциту поточного рахунку платіжного балансу для виконання зовнішніх зобов'язань, накопичення необхідних резервів, валютної лібералізації. Проте такий сценарій не призведе до оздоровлення економіки в довгостроковій перспективі, що дало б змогу протистояти зовнішньому тиску [20].

Небезпечним фактором для прогресу економічного і політичного розвитку країни є тіньова економіка. Небезпека посилюється ще й тим, що у цій сфері переважає кримінальний складник. Обсяги тіньового сектору в економічно розвинутих країнах світу тримаються на рівні, що не має суттєвого впливу на соціально-економічні процеси в суспільстві (5–12% ВВП). За розміру тіньового сектору у 30% ВВП настає критична межа, перевищення якої свідчить про функціонування у країні відтворювальної системи тіньових економічних відносин. За даними Мінекономрозвитку, у 2019 р. рівень тіньової економіки становив 37% від офіційного ВВП, що на 6% менше за 2018 р. Спроби детінізувати економіку (навіть шляхом зменшення ставки єдиного соціального внеску (ЄСВ)), що були спрямовані на боротьбу з тіньовою оплатою праці та тіньовою зайнятістю, виявилися марними [20].

Працевдатне населення (робоча сила) суттєво впливає на

конкурентоспроможність та продуктивність країни. Хворі працівники не зможуть реалізувати свій потенціал та будуть працювати менш продуктивно. Це також негативно впливає на фінансові результати бізнесу. Саме тому інвестиції в охорону здоров'я є важливим фактором із погляду економіки і моралі. Своєю чергою, середня освіта підвищує продуктивність кожного працівника. Відсутність середньої освіти у робітників знижує темпи розвитку компаній, що веде до зниження рівня створення доданої вартості. За складником охорони здоров'я та початкової освіти Україна на одну позицію поліпшила свій результат (53-є місце) [20].

Отже, інституційне середовище формує базу, в рамках якої приватні підприємства, компанії та державні установи взаємодіють між собою для отримання доходу і забезпечення процвітання економіки. Інституційна база надзвичайно важлива для підтримки конкурентоспроможності і розвитку економіки.

Важливим документом оцінки та статистики світових інвестицій є видання Світового банку під назвою "Показники світового розвитку" (World Development Indicators). Періодично інформація про обсяг прямих іноземних інвестицій в економіках країн світу міститься у статистичних звітах МВФ, зокрема, у "Річному звіті МВФ за 2019 рік. Сприяння Всесвітньому росту". Заслужують на увагу рейтинги країн світу, включаючи інвестиції, Компанії Ernst&Young (Нині - EY). За цим рейтингом у 2019 році Україна визнана найбільш негативною за рівнем сприйняття корупції країною з 41 країни Європи.

Важливим для оцінки економічного середовища та інвестиційного клімату є індекс ділової активності (Business Index), або індекс ділового клімату. Це числовий показник, який застосовується для відображення стану економіки в цілому, її галузей, оцінки кон'юнктури цін, зайнятості та інших показників, визначених економічним циклом. Індекси ділової активності формуються центральними банками країн. Подібне опитування здійснює НБУ. Індекс ділової активності в Україні наприкінці 2014 року був найгірший серед 21 країни Центральної та Східної Європи. В основному через війну на Донбасі. За даними опитувань НБУ у 2019 році за окремими напрямками індекс ділової активності зростає [20].

Для оцінки інвестиційного клімату країн що розвиваються до цього часу

застосовується "Бері-Індекс". Індекс інвестиційної привабливості України за 5-ти бальною оцінкою формує і публікує Європейська Бізнес Асоціація. За її оцінками за час складання індексу з 2008 року він ніколи не досяг рівня 4 балів. Оцінки інвестиційного клімату робить "Глобальний Інноваційний індекс 2019 року" (Global Innovation Index). Автори індексу зазначають, що інвестиції в інновації є важливою умовою підвищення темпів довгострокового економічного зростання [20]. У 2019 році у Глобальному інноваційному індексі Україна покращила свої позиції на 6 сходинок і посіла 50 місце. У 2015 році була на 71 місці. Україна потрапила до 50 інноваційних економік світу (індекс інновацій) за оцінками Bloomberg. У цьому рейтингу за 2019 рік вона зайняла 41 місце, у 2018 році 42 місце. Оцінювалися витрати на інновації та дослідження, продуктивність, ефективність, конкуренція досліджень, дослідників та високотехнологічних компаній, реєстрація патентів.

Важливу роль для сприятливого інвестиційного клімату відіграють суверенні кредитні рейтинги. Це, зокрема, рейтинги Міжнародного рейтингового агентства Moody's Investors Service, Міжнародного рейтингового агентства Standard & Poor's Financial Service LLC, (з 28 квітня 2016 року має назву S&P Global Ratings), Міжнародного рейтингового агентства Fitch Rating Inc. Вони визначають суверенний кредитний рейтинг України, її великих міст, банків, провідних компаній. Постановою Кабінету Міністрів України затверджена Національна рейтингова шкала, рішеннями ДКІПФР встановлені відповідності рівнів рейтингових оцінок за шкалами зазначених міжнародних агентств рівням за Національною рейтинговою шкалою.

У рейтинговій шкалі Міжнародного рейтингового агентства Fitch Rating, за ступенем значущості визначаються "Інвестиційні рейтинги": AAA, AA, A, BBB; "Спекулятивні рейтинги": BB, B, CCC, за якими дефолт видається реальною можливістю, CC - "Ймовірний дефолт", C - "Дефолт неминучий", RD - емітент не провів своєчасні платежі, "Частковий дефолт", D - "Дефолт за всіма фінансовими зобов'язаннями". Крім того, за рейтингами робиться прогноз, на зміну рейтингу протягом 1 - 2 років. Це такі прогнози: "позитивний", "стабільний", "негативний" [20].

Суверенні кредитні рейтинги України від усіх трьох агентств є "Спекулятивними" станом на кінець 2019 року. Інтерес має фундаментальний звіт

Всесвітнього економічного форуму 2018 року під назвою «Готовність до майбутнього виробництва 2019» (Readiness for the Future of Production Report 2019). Згідно Звіту рейтинговані країни поділені на 4 групи, а саме: "провідні країни", "країни-наступниці", "країни з високим потенціалом", "країни, що відстають". Україну включено до 4 групи країн.

Загальний рейтинг держав визначений за двома основними показниками, а саме структурного виробництва та рушійними силами виробництва. За першим - Україна посідає 43 місце, другим - 67. Орієнтованість Уряду країни на майбутнє оцінена 91 місцем, верховенство закону - 90, ефективність регулювання - 99, привабливість для талановитих фахівців - 90 місцем [20]. Отже, Україна залишається привабливою для інвестицій, водночас вона не знаходиться осторонь світових процесів, є достатньо інтегрованою у світове господарство і порушення макро стабільності на зовнішніх ринках має свій відголос в Україні.

Слід відзначити, що у рейтингу агентства Moody's Investors Service Україна покращила свій кредитний рейтинг в міжнародному економічному списку. Він змінився з Саа3 до Саа2, що означає зміна прогнозу зі «стабільного» на «позитивний» [14, с.157]. Так, на поліпшення показників вплинуло проведення структурних реформ в Україні, що допомогло країні впоратися з борговим навантаженням і поліпшити позиції на зовнішніх ринках.

У рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) 2017/2018 Україна покращила свої позиції на 4 пункти і зайняла 81 місце серед 137 країн світу, які досліджувались (у ГІК 2016/2017 – 85 місце серед 138 країн) [15, с.80]. Отже, слід зауважити, що немає жодної країни в світі, в якій вдалося повністю лібералізувати режим іноземного інвестування. Усі країни більшою чи меншою мірою мають низку обмежень діяльності іноземних інвесторів на власній території. Фактор економічної безпеки завжди є пріоритетним при встановленні ним змін режиму функціонування іноземних інвестицій в країні. Сьогодні в Україні практично не діє механізм стимулювання надходжень іноземних інвестицій саме в індустріальні галузі, що визначають перспективи розвитку нашої держави. В результаті галузева структура вкладень іноземних інвестицій вкрай нераціональна.

Таким чином, іноземні інвестиції в основному спрямовуються в сировинні галузі та галузі з низьким ступенем обробки. Великим недоліком в області державної політики у сфері співробітництва з іноземними інвесторами в Україні є те, що проведена робота відрізняється своєю фрагментарністю, в той час коли необхідний комплексний підхід. Втрата інвестиційної привабливості сталася через зовнішню агресію.

Дослідження макроекономічного та інвестиційного середовища України свідчать про наявність високих ризиків. Відповідно, інвестиційний клімат нашої країни є незадовільним. Основними чинниками, що стримують приплив іноземних інвестицій в Україну, є [3, с.165]:

- недостатня ефективність законодавства в частині захисту прав приватних інвесторів;
- недосконалість механізму реалізації наявних нормативних актів;
- неточність податкового регулювання і його непередбачуваність;
- дефіцит ефективної інфраструктури для іноземного підприємництва;
- несприятливий інвестиційний клімат через корупцію, нестабільність вітчизняного податкового законодавства;
- високий податковий тиск на капітал підприємств;
- різні умови господарювання вітчизняних та іноземних інвесторів;
- відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій;
- невисокий рівень національного інвестиційного менеджменту, нерозвиненість вітчизняної інвестиційної інфраструктури [3, с.165].

Негативними факторами впливу на інвестиційний клімат в Україні є:

- невпевненість інвесторів у подальшому співробітництві;
- високі темпи інфляції в країні;
- відсутність чіткої стратегії, щодо заохочення інвестицій;
- тривала економічна і політична нестабільність в державі;
- нерівномірність іноземного інвестування в регіони та ін.
- фіскальна політика та оподаткування (основними проблемами є питання відшкодування ПДВ та перенесення збитків минулих періодів);

- відсутність чіткої регуляторної політики, як наслідок загальна нестабільність;
- військові дії на Сході України [19, с.56].

Отже, найвагомішою і найважливішою проблемою надходження іноземних інвестицій в Україну є нестабільна політична ситуація, а також криза в економіці країни. Комплекс економічних, соціальних та інших проблем в Україні не буде розв'язано за рахунок зовнішньої допомоги. В рамках Національного інвестиційного плану, з метою створення привабливого інвестиційного клімату, необхідно запровадити систему пільгового оподаткування прямих іноземних інвестицій та прямих національних інвестицій у проекти розвитку пріоритетних галузей. Це нульові та пільгові ставки з податку на прибуток, податку на додану вартість, податку на дивіденди та інші види податків. Має бути забезпечений вільний ввіз та вивіз з країни валюти, доходів, дивідендів в рамках реалізації пріоритетних інвестиційних проектів, сприятливий митний режим прямих іноземних інвестицій, гарантії їх захисту та захисту прав власності інвесторів. Для інвесторів пріоритетних інвестиційних проектів слід створити спрощену систему обліку і звітності, мінімізувати або й припинити державні перевірки. Мають бути запроваджені режими конфіденційності у діяльності інвесторів, як, наприклад, це має місце у Швейцарії. За участю держави необхідно створити інститути супроводження та сприяння реалізації пріоритетних інвестиційних проектів. Перелік пріоритетних інвестиційних проектів слід затвердити Законом України.

Висновки до розділу 3

Проаналізувавши фінансування Світовим банком поточних проектів розвитку інфраструктури в Україні можна зробити висновок, що найбільша частка коштів у загальному обсязі фінансування (23,3 %) спрямована на розвиток транспортного сектору. Усі заходи заплановані на майбутні роки у рамках даної концепції наразі носять попередній характер та за необхідності будуть переглянуті шляхом проведення консультацій експертів Світового банку з урядом України, задля

забезпечення актуальності даних заходів [13]. З огляду на зазначені проблеми у використанні кредитних ресурсів, слід активізувати зусилля щодо прискорення освоєння коштів і забезпечення високоякісних результатів усіх поточних інвестиційних проектів, що фінансуються Світовим банком у цій сфері.

Напрямок подальшої побудови відносин України з МФО є перехід від безпосереднього отримання фінансових ресурсів до отримання консультативної і політичної підтримки від цих установ. Фахівці міжнародних структур не повинні приймати рішення, як це робилося до цього часу. Незалежно від обставин, рішення повинні приймати українські посадові особи, що є елементарною ознакою існування економічного і політичного суверенітету [9, с.36].

Для ефективної співпраці з МВФ в сучасних умовах необхідна переорієнтація співробітництва з МФО на досягнення національних інтересів України в країні та за її межами. Деяко гіпотетичним виглядають впливи за допомогою МФО на інші країни для досягнення національних інтересів України. Необхідної проробки потребують можливості політичного та економічного впливу на інші країни за рахунок співпраці з МФО та інституціями.

Отже, найвагомішою і найважливішою проблемою надходження іноземних інвестицій в Україну є нестабільна політична ситуація, а також криза в економіці країни. Комплекс економічних, соціальних та інших проблем в Україні не буде розв'язано за рахунок зовнішньої допомоги. В рамках Національного інвестиційного плану, з метою створення привабливого інвестиційного клімату, необхідно запровадити систему пільгового оподаткування прямих іноземних інвестицій та прямих національних інвестицій у проекти розвитку пріоритетних галузей.

ВИСНОВКИ

1. Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) і Міжнародна фінансова корпорація (МФК) входять до групи організацій Світового банку, які прагнуть підвищити рівень життя в країнах, що розвиваються. Кредити МБРР - це кошти, які Група Світового банку надає в якості заборгованості державам-членам МБРР і під гарантії уряду. МБРР також уповноважений надавати кредити МФК.

2. У 2014 році, розпочався шостий етап співробітництва нашої держави з МВФ, який тривав до 2016 року. Після закінчення євромайдану і приходу нового уряду, МВФ погодився на включення України в чергову програму "Stand-by", і надання кредиту у розмірі 17,1 млрд. дол. США. Новий уряд погоджувався на старі кредитні умови: оздоровлення банківської системи, економічні реформи, зменшення витрат бюджету. Звичайно, до них додалися настійні поради щодо виправлення ситуації з корупцією, покращення бізнес-клімату. У 2016 році розпочався сьомий етап співробітництва нашої держави з МВФ, який триває і до сьогодні.

3. Фінансування МБРР охоплює такі сфери: 1. Енергетика та теплопостачання – загальний обсяг коштів складає 6,59 млн. дол. США., або 31% від загальної суми. У межах цього фінансування здійснюється робота щодо вдосконалення потужностей українських електростанцій, модернізації теплових мереж, впровадження технологій з видобутку альтернативної енергії тощо. 2. Радіаційна безпека – загальний обсяг коштів складає 3,46 млн. дол. США (16% від загальної суми). За даним напрямом здійснюється моніторинг чорнобильських проектів. 3. Громадський транспорт – загальний обсяг коштів складає 11,54 млн. дол. США (53% від загальної суми). За

даними напрямом впроваджуються проекти з розширення мережі громадського транспорту в таких містах як Львів (розширення трамвайної мережі), Дніпро, Харків та Київ (розширення метрополітену), Одеса (розширення тролейбусної мережі) .

4.Проекти МБРР у сфері інфраструктури забезпечують покращення роботи очисних споруд та якості стічних вод, зменшення забруднення повітря, землі та води, зниження рівня втрат електроенергії та газу, підвищення енергоефективності, підвищення якості послуг тепловодопостачання, а отже, створюють передумови для подальшого інвестиційного розвитку України та підвищення її конкурентоспроможності. У попередні роки Банком тож здійснювалося фінансування проектів, що забезпечують розвиток мережі та поліпшення стану автомобільних доріг і мостів [29].

5.Наразі кредитно-інвестиційний портфель МБРР включає 13 проектів розвитку України, загальна вартість яких становить \$4,7 млрд. Найбільші обсяги фінансування МБРР спрямовані до дорожнього сектору, сектору державного управління, на тепlopостачання та енергозбереження, передачу та розподіл електроенергії, великі гідроелектростанції.

6.Нині МВФ є найголовнішим фінансовим партнером України. Починаючи з 1994 р. Україна отримує від МВФ кредити за програмою Stand-by, частина коштів яких була спрямовна на фінансування дефіциту платіжного та торговельного балансів, а також поповнення золотовалютних резервів країни. Основними цілями співробітництва з МВФ є стабілізація української фінансової системи, проведення структурних реформ та створення підґрунтя для сталого економічного зростання.

7.Проект розвитку дорожнього сектору. Відповідно до підписаного кредитного погодження (8549 UA) між Україною та Світовим банком, проект виділив 560 мільйонів доларів США на розвиток дорожньої відмови в Україні. Термін проекту на період 2015-2021 рр. Отже, аналіз фінансування Світовим банком поточних проектів розвитку інфраструктури в Україні показав, що найбільша частка коштів у загальному обсязі фінансування (23,3 %) спрямована на розвиток транспортного сектору.

8. Для ефективної співпраці з МВФ в сучасних умовах необхідна переорієнтація співробітництва з МФО на досягнення національних інтересів

України в країні та за її межами. Дещо гіпотетичним виглядають впливи за допомогою МФО на інші країни для досягнення національних інтересів України. Необхідної проробки потребують можливості політичного та економічного впливу на інші країни за рахунок співпраці з МФО та інституціями. Автором запропоновано напрями реформування в Україні щодо співробітництва з МБРР: 1.Правова підтримка угод з деривативами; 2.Підтримка з питань удосконалення електронних закупівель та електронних комунікацій; 3.Консультації щодо корпоративного управління нафтогазових компаній; 4.Консультації щодо сприяння реалізації інфраструктурних проєктів.

9.У 2019 році у Глобальному інноваційному індексі Україна покращила свої позиції на 6 сходинок і посіла 50 місце. У 2015 році була на 71 місці. Україна потрапила до 50 інноваційних економік світу (індекс інновацій) за оцінками Bloomberg. У цьому рейтингу за 2019 рік вона зайняла 41 місце, у 2018 році 42 місце. Оцінювалися витрати на інновації та дослідження, продуктивність, ефективність, конкуренція досліджень, дослідників та високотехнологічних компаній, реєстрація патентів.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Актуальні проблеми залучення прямих іноземних інвестицій в Україну та шляхи їх подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>
- 2.Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні/Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.drs.gov.ua/>
- 3.Базилюк Я. Б. Пріоритетні напрями підвищення результативності співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями. Фінанси України. 2015.№ 1. С. 54–66.
- 4.Доліновська О. Я. Співробітництво Світового банку та України. Культура народів Причорномор'я. 2016. № 235. С. 34–38.
- 5.Елерс Г. Стратегії реформ у сфері державних фінансів. Національні програми та міжнародні вимоги (МВФ, ЄС, Світовий банк). Фінанси України. 2016. № 7. С. 7–16.
- 6.Геєць В.М. Особливості взаємозв'язку економічних та політичних трансформацій на шляху до реконструктивного розвитку економіки України. Економіка України. 2017. № 10. С. 3–17.
- 7.Георгіаді Н.Г. Сучасний стан підприємницької активності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.drs.gov.ua/>
- 8.Годовой отчет / Всемирный банк. URL: <http://www.worldbank.org/ru/about/annual-report>
- 9.Доклад о мировых инвестициях [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://unctad.org>
10. Інвестування української економіки: Монографія / За редакцією А.І. Сухорукова - К.: Національний університет проблем міжнародної безпеки. 2015. 440 с.
- 11.Касянок К.Г. Міжнародні інвестиційні потоки в умовах глобальних фінансових дисбалансів / К.Г. Касянок // Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2016. № 3. С. 30–36
- 12.Кожухова Т. В. Фінансування Світовим банком проектів розвитку в Україні.

Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 15. С. 17–20.

13. Колосова В. П., Іванова І. М. Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями: сучасний стан та перспективи розширення. Фінанси України. 2015. № 11. С. 33–47.

14. Король М.М. Сучасні тенденції та динаміка прямого іноземного інвестування в міжнародній економіці / М.М. Король, М.Ю. Поп // Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2016. №2. С. 13–17.

15. Крейдич І.М. Прогнозування ПІІ та інвестицій в основний капітал в Україні // Інвестиції: практика та досвід. 2015. №12. С.52-57.

16. Михайлик О. М. Особливості міжнародного кредитування: МВФ та МБРР. Ефективна економіка. 2015. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3962>

17. Мороз В.В. Конкуентоспроможність України у відображенні рейтингів міжнародних організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amk.gov.ua>.

18. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua> -

19. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk>

20. Офіційний сайт Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dfp.gov.ua.-

21. Офіційний сайт Державної служби статистики України \ [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/ -

22. Офіційний сайт WEF [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://widgets.weforum.org/global-competitiveness-report>

23. Офіційний Сайт «Doing Business» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://doingbusiness.org>.

24. Пейбро М. Международные экономические, валютные и финансовые отношения : пер. с фр. / М. Пейбро ; общ. ред. Н.С. Бабинцевой. 2-е изд. М. : Прогресс, Универс.

2015. 494 с.

25.Рибальченко К. О. Механізм підвищення ефективності співпраці України зі Світовим банком в умовах глобалізації: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.02; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. Київ, 2015. 19 с.

26.Роль и ресурсы МБРР и МАР / Всемирный банк. URL: <http://www.worldbank.org/ru/about/annual-report/roles-resources>.

27.Руководство по лучшей практике в области формирования позитивного делового и инвестиционного климата // ОБСЕ. 288 с.

28.Скрипник Н.С., Хайрутдінов Е.О. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність і сучасні підходи до тлумачення. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2016. Вип. 16. Ч. 4. С. 34–38.

29.Сльозко О. О. Оцінка ефективності інвестиційних проектів МБРР та ЄБРР в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 7. С. 66–71.

30.Соціально-економічний розвиток території: формування інвестиційної привабливості: колективна монографія / О.А. Карлова, Х.І. Калашнікова та ін.. – Харків: «Друкарня Мадрид». 2016. 182 с.

31.Стратегія сталого розвитку «Україна–2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>.

32.Стукало Н.В. Досвід державного регулювання іноземних інвестицій у країнах світу / Н.В. Стукало, А.В. Хуторна // Економіка сьогодення: актуальні питання та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics-issues.com.ua/>

33.Черемісова Т. А. Система МВФ – Світовий банк: фінансування у ХХІ ст. Вісник Національного ун-ту “Львівська політехніка”. 2015. № 714. С. 547–552.

34.Золотой век старения: перспективы здоровой активной и обеспеченной старости / World bank. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/>

35.About the World Bank (Five Institutions, One Group) / World Bank. URL: <http://www.worldbank.org/en/about>

36.Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

37. Blanchard O., Dell'Araccia G., Mauro P. Rethinking macroeconomic policy: Getting granular. VOX: CEPR's Policy Portal. 2016. 31 May. URL: <http://www.voxeu.org/article/rethinking-macroeconomic-policy-getting-granular>
38. European Bank for Reconstruction and Development; Hearings before the Subcommittee on International Economic Policy, Trade, Oceans and Environment of the
39. Europe 2020: A strategy for smart sustainable and inclusive growth / European Commission. 2010. URL: http://ec.europa.eu/Europe2020/index_en.htm.
40. The Global Competitiveness Report 2017–2018 / World Economic Forum. 2017. URL: <http://www.weforum.org>.
41. Lessambo F. I. International Financial Institutions and Their Challenges: A Global Guide for Future Methods. Chennai, 2015. 261 p.
42. What's Next in Aging Europe: Aging with Growth in Central Europe and the Baltics / World bank. URL: <http://pubdocs.worldbank.org/en> -
43. Turn down the heat : confronting the new climate normal / World bank. URL: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Climate/English-Regional-Summary-Turn-Down-the-Heat-Confronting-the-New-Climate-Normal.pdf>
44. World Investment Report [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.worldinvestmentreport.org>.
- 45.

Додаток А

Таблиця 2.1

Програми МБРР в Україні

Сфера реалізації	Проекти
У сфері інфраструктури реалізуються 7 проектів на загальну суму 154 млн дол. США інвестицій МБРР [29]:	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення енергоефективності адміністративних будівель та вуличного освітлення у м. Дніпро - 20 млн дол. США; - реконструкція систем централізованого теплопостачання - 7 млн дол. США; - модернізація системи управління повітряним рухом Державного підприємства обслуговування повітряного руху - 45 млн дол. США; - Львівський проект стічних вод - 15 млн дол. США; - розширення діяльності «Міст Експрес» - 10 млн дол. США; - покращення телекомунікаційної та медіа інфраструктури - 22 млн дол. США; - придбання до 1000 вагонів-хопперів для зерна дочірнім підприємством компанії «Луї Дрейфус» - 35 млн. дол. США [29].
У сфері промисловості та агробізнесу реалізуються 12 проектів на загальну суму 356 млн дол. США та 130,32 млн дол. США інвестицій МБРР [29]:	<ul style="list-style-type: none"> - промисловість: капітальні інвестиції «АрселорМіттал Кривий Ріг» - 200 млн дол. США; збільшення капіталу ПП «Лаона» - 8 млн дол. США; модернізація та розширення існуючих виробничих ліній АТ «Слобожанська Будівельна Кераміка» - 9,82 млн дол. США; будівництво заводу «Кроноспан УА» з виробництва плит зі стружки - 116 млн дол. США; - агробізнес: розвиток зернової та цукрової інфраструктури ПП «Астарта» - 25 млн дол. США; збільшення виробничих потужностей «ДФФ- Дніпровське м'ясо» - 20 млн дол. США; кредит на підтримку оборотного капіталу ПП «Астарта» - 20 млн дол. США; будівництво котла на біомасі ТОВ «Дніпровська» - 5 млн дол. США; розширення виробничих потужностей ТОВ «Нива Переяславщини» - 12,5 млн дол. США; розширення та оптимізація річкових зернових логістичних потужностей ТОВ «Нібулон» - 50 млн дол. США; фінансування потреб в обігових коштах ТОВ «Мерефянська скляна компанія» - 20 млн дол. США; фінансування придбання пакета акцій ВАТ «Шостка» [29].

Джерело. Розроблено автором на підставі [29].

Додаток Б

Таблиця 2.2

Фінансування МБРР поточних проектів розвитку в Україні [8].

Проект	Загальна вартість проекту, \$ млн.	Зарезервовані кошти, \$ млн.
Проект реабілітації гідроелектростанцій (21.06.2005 – 30.06.2016)	374,5	106
Проект підтримки реформи енергетичного сектору та програми розвитку (02.08.2007 – 30.06.2016)	238	200
Гідроелектростанції – додаткове фінансування (з 19.11.2009)	66	60
Проект з підвищення енерго-ефективності (17.05.2011 – 31.03.2017)	200	200
Другий проект покращання автошляхів та безпеки руху (20.09.2012 – 31.12.2016)	562	450
Другий проект розвитку міської інфраструктури (22.05.2014 – 31.10.2020)	350	300
Проект підвищення енерго-ефективності у секторі централізованого теплопостачання (22.05.2014 – 30.10.2020)	382	332
Проект модернізації системи соціальної підтримки населення України (03.07.2014 –	300	300
Другий проект із передачі електроенергії (22.12.2014 – 30.06.2020)	378,43	330
Проект поліпшення охорони здоров'я на службі людей (04.03.2015 – 30.09.2020)	261,03	214,73
Кредитування політики розвитку – 2 (25.08.2015-30.06.2016)	500	500
Розвиток фінансового сектору – 2 (15.09.2015 – 30.06.2016)	500	500
Проект розвитку дорожнього сектору (03.11.2015 – 31.12.2021)	560	560
Разом	4671,96	4052,73

Джерело. Розроблено автором на підставі річного звіту Всесвітнього банку. URL:

<http://www.worldbank.org/ru/about/>

Додаток В

Таблиця 2.4

Фінансове становище України в МВФ

1. Членський Статус: реєстрація: 3 вересня 1992 року					Стаття VII
2. Рахунок загальних ресурсів		млн СДР			% квоти
Квота		1 372,00			100,00
Валютні авуари МВФ (обмінний курс)		4 075,00			297,02
Резервний транш. Позиція		0,02			0,00
3. Департамент СДР		млн СДР			% розподіл
Чистий сукупний розподіл		1 309,44			100,00
Авуари		10,39			0,79
4. Непогашені покупки і кредити		млн СДР			% квоти
Stand-by		2 703,13			197,02
5. Останні фінансові домовленості					
Тип	Дата реєстрації	Закінчення строку		Затверджена кількість, млн СДР	Кількість СДР, млн СДР
Stand-by	28 липня 2010 р.	27 грудня 2012 р.		10,000.00	2,250.00
Stand-by	5 листопада	27 липня 2010 р.		11,000.00	4,000.00
Stand-by	29 березня 2004 р.	28 березня 2005 р.		411,60	0,00
6. Прогнозовані виплати до Фонду (млн СДР, на основі поточного використання ресурсів, наявних авуарів у СПЗ)					
Виплати	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Основний	1,734.38	968,75			
Збори, %	17,70	8,55	1,78	1,57	1,57
Загальний	1,752.07	977,30	1,78	1,57	1,57

Джерело: розроблено автором за даними [23]

Додаток Д

Таблиця 3.2

Позиції України та деяких країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності за 2015–2019 рр. [34]

Країна	2015–2016 (зі 144 країн)		2016–2017 (зі 140 країн)		2017–2018 (зі 138 країн)		2018–2019 (зі 137 країн)	
	місце	індекс	місце	індекс	місце	індекс	місце	індекс
Швейцарія	1	5,70	1	5,76	1	5,81	1	5,86
США	3	5,50	3	5,61	3	5,70	2	5,85
Сінгапур	2	5,60	2	5,68	2	5,72	3	5,71
Нідерланди	8	5,50	5	5,50	4	5,57	4	5,66
Німеччина	5	5,50	4	5,53	5	5,57	5	5,65
Гонконг	7	5,50	7	5,46	9	5,48	6	5,53
Швеція	10	5,40	9	5,43	6	5,53	7	5,52
Великобританія	9	5,40	10	5,43	7	5,49	8	5,51
Японія	6	5,50	6	5,47	8	5,48	9	5,49
Фінляндія	4	5,50	8	5,45	10	5,44	10	5,49
Росія	53	4,40	45	4,44	43	4,51	38	4,64
Польща	43	4,50	41	4,49	36	4,56	39	4,59
Грузія	77	4,20	66	4,22	59	4,32	67	4,28
Сербія	94	3,90	94	3,89	90	3,97	78	4,14
Таджикистан	91	3,90	80	4,03	77	4,12	79	4,14
Бразилія	57	4,30	75	4,08	81	4,06	80	4,14
Україна	76	4,10	79	4,03	85	4,00	81	4,11
Бутан	103	3,80	105	3,80	97	3,87	82	4,10
Греція	81	4,00	81	4,02	86	4,00	87	4,02
Молдова	82	4,00	84	4,00	100	3,86	89	3,99

Джерело: складено автором за даними Всесвітніх економічних форумів 2015 – 2019рр.

